

Rapport till regeringen

TEKOAVREGLERINGEN

- - -

pris- och konkurrenseffekter

Byrå: I:2 Konsumentprodukter
Utredare: Micael Kallin
Statistiker: Jan Eriksson

Februari 1993
Konkurrensverket
Stockholm
Dnr 35/92
ISBN 91-972016-4-2

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1	SAMMANFATTNING	5
2	INLEDNING	9
2.1	Bakgrund	9
2.2	Syfte, frågeställningar och avgränsningar	11
2.3	Metod, disposition och definition	11
3	TEKOHANDEL	13
3.1	Orsaker till handel	13
3.1.1	Heckscher-Ohlin-modellen	13
3.1.2	Humankapitalteorin	14
3.2	Svensk och internationell handel	15
4	HANDELSBEGRÄNSNINGAR	18
4.1	Lågprisimport	18
4.2	Multifiberavtalen	18
4.3	Sveriges begränsningsavtal	20
4.4	Substitutionsförhållanden	21
4.5	Handelshinder	22
5	EFFEKTER AV HANDELSBEGRÄNSNINGAR	23
5.1	Effekter av importtullar och importkvoter	23
5.1.1	Importtull	23
5.1.2	Importkvot	24
5.2	Effekter av en exportkvot	26
5.2.1	Knapphetsröntan	26
5.2.2	Handelsomfördelningar	29
5.2.3	Välfärdseffekter	31
5.2.4	Kvotutnyttjande	32
5.2.5	Uppgradering och sortimentförändring	32
5.3	Tullekvivalenten	33
5.4	Förväntade avregleringseffekter	34
5.5	Sammanfattning	36
6	UNDERSÖKNINGSRESULTAT	37
6.1	Struktur- och konkurrensförändringar	37
6.1.1	Producentledet	37
6.1.2	Import- och detaljhandelsleden	37

6.2	Förändring av kvalitet och sortiment	39
6.3	Handelsomfördelningar	40
6.4	Förändring av importpriser och marginaler	45
6.5	Förändring av konsumentpriser	48
6.6	Kvantifiering av avregleringens effekter	51
6.7	Sammanfattande slutsatser	54

REFERENSER **57**

Käll- och litteraturförteckning 57

Intervjuer 60

BILAGOR **61**

Förkortningar och ordförklaringar 61

Regeringsuppdraget 63

Begränsningsarrangemang 1991-07-31 67

De sydostasiatiska länderna 69

Metodpromemoria 70

1 SAMMANFATTNING

Den 31 juli 1991 avreglerades importen av textil- och konfektionsvaror (tekovaror) till Sverige. Importen hade varit kvantitativt reglerad genom textilbegränsningsarrangemang, s.k. tekokvoter, sedan 1967. Från 1974 reglerades importen huvudsakligen inom ramen för multifiberavtalen, MFA. Dessa var utformade som tilläggsavtal till GATT. Kvoterna har använts som komplement till importtullar, vilka har behållits efter avregleringen.

Den 12 september 1991 fick dåvarande Statens pris- och konkurrensverk, SPK, i uppdrag av regeringen att utreda tekoavregleringens pris- och konkurrenseffekter. SPK lades dock ned den 30 juni 1992 varför det samtidigt nybildade Konkurrensverket övertog uppdraget.

För att genomföra utredningen har Konkurrensverket haft kontakt med Kommerskollegium och Närings- och teknikutvecklingsverket, NUTEK. Regeringsuppdraget formulerar syfte respektive frågeställningar för denna utredning (se bilaga).

MFA föreskrev en viss ökningstakt, utifrån den exportnivå som rådde vid regleringstillfällena, av den reglerade exporten till Sverige. Syftet med kvoterna var således att förhindra en alltför snabb **ökning** av den potentiella exporten från s.k. lågprisländer. Samtidigt som tekokvoterna har förhindrat en fri import från framför allt tillväxtekonomierna har Sverige haft frihandelsavtal med EG-EFTA-länderna. Utöver importen ifrån dessa två grupper tillkom icke-kvoterad import som pålades tull, från framför allt övriga OECD-länder. Det är länder i Sydostasien och länder inom frihandelsområdet EG/EFTA, framför allt Portugal, som har varit och fortfarande är de stora tekoexportörerna till Sverige.

Kvantitativa handelshinder, i synnerhet diskriminerande handelshinder som kvoter, genererar en del specifika effekter. Den mest markanta effekten, vilken är en direkt följd av den diskriminerande utformningen, är de handelsomfördelningar som uppstår. Samtidigt som lågprisimporten begränsades från framför allt Sydostasien var det i princip helt fritt att importera lågprisvaror från Sydeuropa. Det var dock svårt att skydda den svenska produktionen mot lågprisimport, om denna reglerades från ett område samtidigt som en obegränsad lågprisimport tilläts från ett annat område. Följaktligen ökade inte den svenska tekoproduktionen sin tillförsel till den svenska

marknaden utan i stället kunde lågprisimport från frihandelsområdet öka sin tillförsel, vilket inte var syftet med kvoterna. Denna effekt kan uttryckas som en direkt inkomstöverföring från de svenska konsumenterna till teko-producenter inom frihandelsområdet.

Indirekta effekter som har uppstått av kvoterna är bl.a. att det har varit svårt för importörerna att få köpa valfritt sortiment från länder med kvoterad export. Eftersom tekokvoterna begränsade inköpen till ett givet antal enheter så var det fördelaktigt för producenterna att sälja ett dyrt sortiment, för att få så mycket betalt per enhet som möjligt. Av samma anledning har det funnits incitament till att höja kvaliteten på de kvoterade varorna. Utöver den prisökning som är en direkt effekt av den knapphet som uppstår på den kvoterade varan, innebär båda dessa indirekta effekter att den kvoterade importen blir ännu dyrare.

Avvecklingen av tekokvoterna har inneburit stora handelsomfördelningar. Importen har ökat markant från Sydostasien och från Central/Östeuropa på bekostnad av frihandelsimporten. Från Kina har importen av vissa avreglerade varor på ett år ökat med 62 %, vilket skall jämföras med den före avregleringen föreskrivna genomsnittliga årliga ökningstakten på 2 %. Möjligheten att efter avregleringen kunna sälja fritt till Sverige har inneburit ökad konkurrens i producentledet, både i länder med tidigare kvoterad export, mellan sådana länder, samt mellan dessa länder med tidigare kvoterad export och länder med oreglerad export. Konkurrensen har också ökat i importledet till följd av nytillkomna importörer. Efter avregleringen har det också blivit lättare för importörerna att köpa valfritt sortiment. Enligt importörerna har en del varor med lägre kvalitet importerats men denna förändring förväntas vara tillfällig.

Vid en avreglering uppstår den eventuella priseffekten i importledet. I vilken utsträckning denna slår igenom i butiksledet beror på handelsledens pålägg på importpriset. Konkurrensverket har utfört beräkningar av prisförändringar i importledet. Resultaten ligger inom den statistiska felmarginalen och är inte generaliserbara. De tyder dock på att importpriserna för de undersökta oreglerade varorna har ökat mer än för de avreglerade varorna. Marginalförändringar i handelsleden är små och är inte statistiskt säkerställda. För att mäta prisförändringar i konsumentledet har Konkurrensverket använt sig av två olika metoder. Den ena metoden beaktar produktförändringars påverkan på priset. Beräkningarna med denna metod tyder på att priserna för de undersökta oreglerade varorna, dvs. varor från frihandelsområdet, har ökat mer än priserna för de undersökta avreglerade

varorna. Denna prisutvecklingsdifferens är dock inte statistiskt säkerställd. Beräkningar har också gjorts med en metod då den faktiska prisutvecklingen studerats, dvs. när produkt- och kvalitetsförändringar inte beaktats. Dessa beräkningar visar att priserna för de undersökta avreglerade varorna har sjunkit med 2 % $\pm$ 2,6 samtidigt som priserna har stigit med 5,2 % $\pm$ 3,3 för de undersökta oreglerade varorna. I detta fall är det dessutom statistiskt säkerställt att priserna har ökat mer för de oreglerade varorna än för de avreglerade varorna. Sammantaget kan konstateras att samtliga beräkningar tyder på att priserna har ökat mer för de undersökta oreglerade varorna än för de avreglerade varorna.

Vid beräkningar av den totala besparingen för konsumenterna bör hänsyn tas till tre prissänkande effekter av avregleringen: prisutvecklingen på de avreglerade varorna jämfört med de oreglerade varorna, ökad lågprisimport till följd av handelsomfördelningen samt den ökade konkurrensens prisdämpande effekt.

Enligt Konkurrensverkets beräkningar uppskattas avregleringen under ett år ha inneburit besparingar för de svenska konsumenterna på ca 3 mdkr.

Konkurrensverket har också gjort alternativa beräkningar, då bl.a. olika prisutvecklingar utifrån felmarginalerna studerats. Dessutom har alternativa beräkningar gjorts då produktförändringar beaktats. Samtliga dessa beräkningar tyder på att avregleringen under ett år har inneburit besparingar för de svenska konsumenterna på ca 2-4 mdkr.

Sammanfattningsvis kan konstateras att tekokvoterna innebar omfattande negativa effekter för de svenska konsumenterna, utan att kvoterna gav något nämnvärt skydd för svensk tekoproduktion. Samtidigt synes avregleringen ha bidragit till en dämpning av prisökningarna och därmed gynnat konsumenterna. Detta styrks av SCB:s mätning av konsumentprisutvecklingen, KPI, som för helåret 1992 visar en prissänkning på kläder. Enligt SCB är denna prissänkning en av de främsta orsakerna till den låga inflationstakten år 1992.

Slutsatsen blir att Konkurrensverkets beräkningar, vilka styrks av SCB:s mätningar, tyder på att avregleringen har uppfyllt sitt syfte, vilket var att bidra till en dämpning av prisutvecklingen.

Inom EG är tekoimporten fortfarande reglerad. Mot bakgrund av ovanstående positiva effekter av avregleringen, vore det beklagligt om ett svenskt EG-medlemskap skulle innebära en återreglerad tekoimport. En återreglering skulle innebära att lågprisimporten begränsas, vilket i sin tur

skulle innebära ett minskat konkurrenstryck och ökade priser. Vidare skulle
följden bli en minskad valfrihet för konsumenterna.

2 INLEDNING

2.1 Bakgrund

Den 31 juli 1991 avreglerades den svenska tekoimporten (TExtil- och KOnfektionsimporten). Kvantitativa begränsningar, s.k. tekokvoter, hade sedan 1967 använts som ett komplement till importtullar i syfte att skydda svensk tekoproduktion. Riksdagen biföll i december 1988 (prop.1988/89:47; 1988/89, FiU10, rskr. 94) regeringens förslag om en avveckling av tekokvoterna. I mars 1991 tog regeringen det formella beslutet att verkställa avregleringen.

I avregleringspropositionen (1988/89:47) framgår att finansdepartementet ansåg att den då mest akuta uppgiften för den ekonomiska politiken var att få ned inflationen. Samtidigt med den höga inflationen var arbetslösheten exceptionellt låg. Det förelåg med andra ord en relation mellan inflation och arbetslöshet som uppmanade just till inflationsdämpande åtgärder, något som hade vidtagits i övriga Västeuropa sedan slutet av 70-talet. Från mitten av 80-talet hade en avregleringsera påbörjats i Sverige. En av avregleringarna, kreditavregleringen, fick dock som bieffekt att den ökade inflationen ytterligare. Det var nu angeläget att avreglera sektorer som ansågs inflationsdrivande och tekosektorn var just en sådan. Handelshindren skulle tas bort och konkurrensen från utlandet uppmuntras, samtidigt som möjligheterna att motverka inhemska konkurrensbegränsande åtgärder skulle förbättras. Avsikten var att en avreglering skulle bidra till en dämpning av prisökningarna i samhället och därmed gynna konsumenterna. Dessutom antogs avregleringen leda till positiva effekter för utvecklingsländerna.

Utöver det handelspolitiska stödet har tekoindustrin även erhållit industri-, försörjningsberedskaps- och sysselsättningspolitiskt stöd. I 1992 års penningvärde har det totala tekostödet sedan början av 1970-talet uppgått till ca 10,5 miljarder kronor. Då är inte kostnaderna för det handelspolitiska stödet medräknade. De samhällsekonomiska kostnaderna för det handelspolitiska stödet är betydande, men svårberäknade.

Trots det omfattande tekostödet minskade sysselsättningen inom branschen från ca 63.000 anställda år 1970 till ca 15.000 anställda år 1992.

De är fördelade på ca 9.000 inom textil- och ca 6.000 inom konfektionsbranschen. Dessa arbetar huvudsakligen inom små och medelstora företag lokaliserade i sydvästra Sverige.

En bidragande orsak till nedgången kan vara att tekoindustrin inte utsatts för den reella konkurrens som skulle ha bidragit till ett större omvandlingsstryck och därmed lett till en naturlig utveckling. Sålunda kan branschstödet vara till nackdel, åtminstone om det inte är avgränsat till att gälla för en kort tidsperiod som inte förlängs.

Det industripolitiska stödet upphörde i och med utgången av budgetåret 1991/92. Utgifterna för det stöd som återstår i dag är marginella jämfört med tidigare år. Det består av ett försörjningsberedskaps- och ett arbetsmarknadspolitiskt stöd, det sistnämnda utformat som ett utbildningsstöd. Sedan juli 1991 finns det således inte något specifikt tekobranschstöd i Sverige. Däremot återstår importtullarna som ett handelspolitiskt stöd.

Med anledning av tekoavregleringen gav regeringen den 12 september 1991 i uppdrag åt Statens pris- och konkurrensverk, SPK, att utreda pris- och konkurrenseffekterna av avregleringen. SPK lades dock ned den 30 juni 1992 varför det samtidigt nybildade Konkurrensverket övertog uppdraget för att slutföra detsamma. För att genomföra utredningen har Konkurrensverket haft kontakt med Kommerskollegium och Närings- och teknikutvecklingsverket, NUTEK. Regeringsuppdraget formulerar syfte respektive frågeställningar för denna utredning (se bilaga).

I ett regleringsbrev den 13 juni 1991 för budgetåret 1991/92 avseende vissa anslag inom industridepartementets verksamhetsområde, anmodades NUTEK att följa utvecklingen inom tekoindustrin efter avvecklingen av importrestriktionerna. Uppföljningen skulle gälla en kartläggning av hur avvecklingen av importbegränsningarna har påverkat tekoproduktionen och tekoindustrins struktur i Sverige.

2.2 Syfte, frågeställningar och avgränsningar

Syfte

Enligt regeringsuppdraget är syftet att utreda pris- och konkurrens effekter av importavregleringen av tekovaror. Utredningen syftar vidare till att utreda eventuella struktureffekter inom handelsleden och att belysa handelsomfördelade effekter.

Frågeställningar

- Varför uppstår handel med tekovaror? (kapitel 3)
- Hur begränsas denna handel? (kapitel 4)
- Vilka effekter uppstår av begränsningar? (kapitel 5)
- Vilka avregleringseffekter kan förväntas? (kapitel 5)
- Vilka struktur- och konkurrensförändringar har skett i handelsleden? (kapitel 6)
- Vilka handelsomfördelade effekter har uppstått? (kapitel 6)
- Vilka priseffekter har observerats i import- och butiksledet? (kapitel 6)

Avgränsningar

Avregleringens effekter analyseras med avseende på effekter i import- och butiksled samt den avreglerade svenska importens effekter på producent/exportledet i exportländerna.

De statistiska mätningar som har gjorts av de avreglerade varorna avser ett urval av konfektionsvaror, inte textilier. Det beror på att det främst är de konfektionerade varorna som har omfattats av regleringarna. Dessutom är det konfektionerade varor som har haft störst kvotutnyttjande.

Mätningarna avgränsas till åren 1991 och 1992.

2.3 Metod, disposition och definition

Det teoretiska resonemanget utgår ifrån nationalekonomisk teori.

För att analysera prisförändringarna har omfattande statistiska mätningar gjorts i två led och vid två tillfällen vardera. Konkurrensverkets utgångspunkt har varit att höstkollektionen 1991 inte påverkades av avregleringens effekter. Därmed betraktas mätningarna av denna som en före-avregleringsmätning. Detta antagande stöds av importörer och branschorganisationer.

Under hösten 1991 mättes således importpriser och butikspriser. Under hösten 1992 gjordes en uppföljande mätning, vilken betraktas som en ef-

ter-avregleringsmätning. Dessa mätningar har sedan legat till grund för prisutvecklingsanalysen inom import- och butiksleden.

För att studera prisförändringar kan olika mätmetoder användas. Skillnaderna består i hur väl en metod lyckas beakta förändringar i kvalitet eller produktutförande. Kvalitetsvariabler är bl.a. passform, sömnad och färgåkt-het. Som produkttegenskaper räknas bl.a. varumärke och material. Konkurrensverket har utarbetat en metod, där långtgående hänsynstagande görs till förändringar i produktutförande. Dessutom har en metod använts då den faktiska prisutvecklingen studerats. Den därvid uppmätta prisutvecklingen inkluderar prisändringar till följd av förändringar i produkttegenskaper, sortiment och kvalitet. De två metoderna överensstämmer i övrigt.

Handelsomfördelningar har analyserats utifrån importstatistik för de första sju månaderna 1991, dvs. före avregleringen, i jämförelse med statistik för samma period år 1992. Anledningen till att denna statistik är inhämtad för en tidigare jämförelseperiod är att importens ursprung förändras snabbare än pris- och konkurrens effekterna i import- och butiksleden. De stora inköpsbeställningarna görs ungefär ett halvår före frakt och ca tre kvartal innan varorna återfinns i butik.

För analys av struktur och konkurrens i producent- och importleden har handelsstatistiken kompletterats med ett stort antal intervjuer med framför allt importörer och representanter för branschorganisationer.

Rapporten disponeras så att efter sammanfattning och inledning beskrivs hur tekohandeln har begränsats, varefter teoretiska effekter av dessa begränsningar analyseras. Därefter redovisas och tolkas resultaten av de olika undersökningarna. Sist följer referenser och bilagor. (I metodbilagan återfinns en utförligare metoddiskussion gällande de statistiska undersökningarna.)

Med oreglerade varor avses i rapporten sådana varor som var oreglerade vid tekoavregleringen den 31 juli 1991. Företrädesvis åsyftas tekoimport från EG/EFTA-länder. Med avreglerad import avses främst sådan tekoimport som avreglerades den 31 juli 1991. Med frihandelsland/länder avses land/länder inom frihandelsområdet EG/EFTA. (Förkortningar och ordförklaringar återfinns i bilaga.)

3 TEKOHANDEL

3.1 Orsaker till handel

Vinsten av internationell handel kan i dag betraktas som allt mer odiskutabel. Det finns många exempel på länder som kraftigt begränsat sin handel med negativt resultat som följd. I extremfall har man strävat efter självförsörjning.

Teoretiskt kan ett land med en stor och mångfacetterad ekonomi uppnå en hög grad av självförsörjning givet en väl fungerande inhemsk ekonomi. Enligt gängse teorier uppnås dock en högre ekonomisk välfärd genom internationell handel.

Det är framför allt de internationella olikheterna på utbuds- och efterfrågesidan samt möjligheterna till stordriftsfördelar som skapar incitament till handel.

3.1.1 Heckscher-Ohlin-modellen

Under de första decennierna på 1900-talet utarbetades Heckscher-Ohlin-teorin, vilken därefter dominerat forskningen om internationell handel.

Teorin förklarar uppkomsten av komparativa fördelar med att länder har relativt olika tillgång till produktionsfaktorer. Till skillnad mot den klassiska teorin beaktas inte produktiviteten i produktionsfaktorerna. Det är i stället **tillgången** på dessa, dvs. faktorproportionerna, som är avgörande.

Modellen utgår ifrån två länder vars ekonomier antas bestå av två sektorer, en arbetsintensiv och en kapitalintensiv. Produktionsfaktorerna arbete och kapital är givna och homogena, det råder total rörlighet av dessa inom, men ej mellan, länderna. Fullkomlig konkurrens råder på varu- och faktormarknaderna, och produktionstekniken är densamma i bägge länderna. Produkterna antas vara perfekta substitut och konsumenternas smak lika, länderna emellan. Dessutom bortses från transportkostnader. Land A och B har samma tillgång på arbetskraft, men land A har större tillgång på kapital.

De arbetsintensiva produkterna blir således relativt dyrare i land A än B, samtidigt som de kapitalintensiva produkterna blir relativt dyrare i land B än A. Det är dessa skillnader i varornas relativpriser vid isolation som är incitamentet till handel och bestämmer handelsströmmarna. Land A kommer att

exportera kapitalintensiva varor och importera arbetsintensiva varor från land B. Därmed kommer handeln att utjämna varupriserna mellan länderna.

Detta sammanfattas i Heckscher-Ohlin-teoremet:

Ett land kommer att specialisera sig på, och exportera, den vara vars tillverkning kräver relativt mycket av den produktionsfaktor som landet har gott om, och importera den vara som är intensiv i användningen av landets relativt knappa faktor.

Enligt Heckscher-Ohlin-modellen är det under de givna antagandena således de komparativa skillnaderna i tillgång på produktionsfaktorer, faktorproportionerna, som bestämmer handelsströmmarna. Denna modell antar att produktionsfaktorerna är homogena. Arbetskraftens heterogenitet är dock en viktig förklaringsfaktor vid analys av handeln, vilket visas i nästa avsnitt.

3.1.2 Humankapitalteorin

Vid ekonometriska studier av den amerikanska utrikeshandels sammansättning på 60-talet, befanns att denna var mer arbetsintensiv än kapitalintensiv trots USA:s relativt sett rika tillgång på realkapital. Den oväntade upptäckten resulterade i insikten att det inte går att betrakta arbetskraften som homogen, utan hänsyn måste tas till arbetskraftens kunskapsnivå. Detta ledde till en modifiering av faktorproportionsteorin genom en utveckling av den s.k. humankapitalteorin.

Humankapitalteorin vidareutvecklar alltså Heckscher-Ohlin-teorin genom att betrakta arbetskraften som en heterogen produktionsfaktor. Teorin delar grovt in produktionsfaktorn i låg- och högutbildad arbetskraft. Det är mängden av de ackumulerade kunskaperna i en given arbetskraft som bestämmer humankapitalnivån. Omfattningen av humankapitalet kan öka genom utbildning eller arbetsträning.

I humankapitalteorin behandlar man real- och humankapital sammantagna, såtillvida att man ser till produktionens kapitalintensitet avseende både reallt och humant kapital.

Med kapitalintensiv produktion avses således att en riklig mängd av human- eller realkapital används i produktionen. Detta innebär att ett land med relativt stor tillgång på human- eller realkapital har en komparativ fördel i att producera och exportera kapitalintensiva produkter. Samtidigt skulle samma land ha en komparativ nackdel i att producera varor med låg kapitalintensitet. Dessa varor importeras i stället ifrån länder med ett stort utbud på lågutbildad arbetskraft.

Det rikliga utbudet på lågutbildad arbetskraft tenderar att göra denna billig, dvs. lågavlönad. Således blir det de s.k. låglöneländerna som har

komparativa fördelar i att producera arbetsintensiva varor och exportera dessa till oss.

3.2 Svensk och internationell handel

Industriländernas genomsnittliga tulltariffer har successivt minskat från 1930-talet till i dag. Det dröjde dock till efter andra världskriget för den internationella handeln att ta fart. Under perioden från första världskrigets början till andra världskrigets slut ökade den internationella handeln med i genomsnitt ca 0,5 % per år. Efter andra världskriget fram till den första oljekrisen 1973 ökade världshandeln med i genomsnitt hela 7 % per år. Därefter sjönk ökningstakten till ca 2-3 % per år till följd av en ny protektionism.

Handelsliberaliseringen var till stor del ett resultat av det allmänna tull- och handelsavtalet, GATT (General Agreement on Tariffs and Trade). GATT trädde i kraft 1948 och i dag har 106 länder, vilka representerar ca 90 % av världshandeln, undertecknat avtalet. Sverige inträdde som medlem, avtalsslutande part, 1950.

GATT-avtalets grundläggande princip är dess första artikel om "Mest Gynnad Nation", MGN. Den innebär att något enskilt land inte får ges större fördelar i handelsutbytet än andra avtalsländer. Följaktligen får t.ex. inte bilaterala restriktioner användas.

Trots den allmänna liberaliseringen av världshandeln har tekohandeln internationellt utgjort ett undantag med genomsnittligt högre tullsatser än för andra industrivaror, kompletterade med kvantitativa restriktioner riktade mot u-länderna. EG:s genomsnittliga vägda tullsatser för tekovaror är 7,6 % och Sveriges är 9,5 %. I både EG och Sverige erhåller den mer arbetsintensiva konfektionsindustrin ett större skydd än den relativt mer kapitalintensiva textilindustrin. Det gäller både tullsatser och restriktionernas omfattning.

Tekotullsatserna kan jämföras med de genomsnittliga vägda tullsatserna på industrivaror vilka är 5,6 % i EG och 4,6 % i Sverige. Här kan konstateras att Sverige som generellt har en liberalare tullpolitik är mer restriktivt på tekoområdet än vad EG är.

Värdet av tekohandel utgör ca 10 % av den internationella handeln med industrivaror. Till följd av den kraftigt reglerade importen från u-länderna sker en stor del av denna handel mellan i-länderna. Handelshindren har alltså å ena sidan stärkt incitamenten till handel mellan industriländerna och å andra sidan minskat incitamenten till handel mellan u-länder och i-länder.

Sveriges bruttonationalprodukt och export är medelstora i ett internationellt perspektiv. I förhållande till vår ekonomi har vi dock en liten hemmarknad, vilket har gjort oss mycket beroende av de internationella marknaderna för att hitta avsättning för vår produktion. Till följd av detta är Sveriges handelspolitik av tradition mycket liberal. Den svenska exporten har de senaste decennierna inriktats alltmer på förädlade och kapitalintensiva varor, samtidigt som vi importerar mer arbetsintensiva varor som vi tidigare kunde ha komparativa fördelar i att själva producera. Låglöneländernas arbetskraftskostnader utgör endast 5-10 % av de svenska arbetskraftskostnaderna. Inom den arbetsintensiva tekoproduktionen där denna produktionsfaktor utgör upp till 50 % av produktionskostnaderna blir detta avgörande för att bestämma handelsströmmarna. Mot bakgrund av detta vore det naturliga att vi till största del importerade tekovaror, i synnerhet konfektionsvaror, vars produktion är ännu mer arbetsintensiv än textilproduktionen. Sverige har dock liksom de flesta industriländerna fört en restriktiv tekohandelspolitik.

Bland de länder som exporterat tekovaror till Sverige, har det funnits tre grupper med olika grad av handelshinder. En grupp bestående av EG-EFTA-länderna, befriade både från tullar och tekokvoter. Här tillkommer också exporten från de minst utvecklade länderna, MUL. Dessa uppgår till ett femtontal och särbehandlas enligt GSP, Generalized System of Preferences. Vidare en grupp bestående av huvudsakligen USA, Kanada och Japan, vars export begränsats av tullar. Slutligen en grupp bestående av alla u-länder av betydelse och av statshandelsländerna, från vilka importen begränsats av både tullar och tekokvoter. Merparten av den svenska importvolymen kommer ifrån EG och Sydostasien. Importvolymen ifrån EFTA-länderna respektive USA är betydligt mindre och utgör ca en tiondel av motsvarande importvolym från var och ett av de två förstnämnda länderområdena.

Trots de samhällsekonomiska vinstmöjligheterna begränsas således de naturliga handelsströmmarna av tekovaror. De regleringar som införs ger olika effekter. Det är tillkomsten av regleringarna och dessas effekter, som behandlas i de två kommande kapitlen.

4 HANDELSBEGRÄNSNINGAR

4.1 Lågprisimport

När världshandeln ökade efter andra världskriget samtidigt som nya industrinationer tillkom ökade konkurrenstrycket inom bl.a. tekobranschen.

Tekindustrin är den näringsgren som först brukar växa fram i ett lands industrialiseringsprocess. Det innebär att i de äldre industrinationerna har det varit tekoindustrin som först mött den ökande konkurrensen från de nya industrinationerna.

På 1950-talet började lågprisimporten av tekoprodukter allmänt att anses som ett marknadsstörande problem i Europa och USA. Till följd av de stora importökningarna från låglöneländerna tog USA 1959 upp problemet inom ramen för GATT. USA hade erfarenhet på området genom att man så tidigt som 1935 hade överenskommit med Japan om begränsningar av viss del av bomullsexporten till USA.

Förhandlingarna inom GATT ledde fram till det s.k. korta bomullsavtalet, vilket gällde från oktober 1961 t.o.m. september 1962. Det begränsade importen av bomullstextilvaror. Avtalet inledde flera decenniers användning av olika multilaterala tilläggsavtal till GATT på tekoområdet, trots att dessa strider mot MGN-principen.

I oktober 1962 avlöstes det korta bomullsavtalet av det första långa bomullsavtalet vilket gällde för en femårsperiod. Sverige väntade dock med att införa begränsningar till februari 1967, då den första bilaterala exportbegränsningen avtalades med Sydkorea.

4.2 Multifiberavtalen

År 1974 ersattes bomullsavtalen av multifiberavtalet, ofta förkortat MFA (Multi Fibre Arrangement). Avtalets exakta benämning är "Arrangement Regarding International Trade In Textiles".

Avtalet syftade till att reglera lågprisimport som skadade eller hotade att skada tekoproduktionen i de utvecklade industriländerna. Det omfattade handeln med garn, väv, kläder och andra textila produkter av bomull, ylle, konstfibrer eller blandningar därav. I enlighet med de tidigare avtalen utformades MFA som ett tilläggsavtal till GATT:s allmänna regler. Handeln re-

gleras genom bilaterala överenskommelser mellan de avtalslutande parterna.

Regleringen utformas så att det land som exporterar sådan mängd att den blir marknadsstörande för ett annat avtalslutande land frivilligt skall begränsa sin export till det andra landet. I MFA definieras vad som är marknadsstörning eller vad som är hot därom. Tanken är att exporten skall begränsas så att den får öka med i genomsnitt 6 % per år under gällande MFA-period. I praktiken har ofta ökningstalen varit lägre.

I avtalet har dessutom en klausul skrivits in kallad "Minimum Viable Production", MVP. Den innebär att länder med en liten hemmamarknad och hemmaproduktion samt en exceptionellt stor importvolym, ska kunna avtala om ännu mindre exportökningstal än vad som gäller generellt i MFA. Denna klausul kallas också den nordiska klausulen, på grund av att de beskrivna marknadsförhållandena framför allt gäller de nordiska länderna. Sverige är ett av de länder som har använt sig av denna klausul.

MFA omfattar tekoexporten från drygt 30 länder och är det mest kända exemplet på multilaterala s.k. frivilliga exportbegränsningsavtal. Sådana avtal kallas även Orderly Marketing Agreements, OMA:s. Anledningen till att avtalen kallas för frivilliga, är att de avtalas bilateralt mellan det importerande landet som anser sig hotas av marknadsstörningar och det land vars export utgör hotet. Eftersom bägge länderna har ratificerat MFA anses överenskommelserna ske frivilligt. Självklart begränsar inget land sin export frivilligt utan detta görs för att undvika något sämre alternativ. Det kan finnas fördelar för nettoexportören att acceptera denna typ av begränsningar i stället för att exempelvis möta importbegränsningar, vilket visas i kapitel 5.

MFA har omförhandlats tre gånger. MFA IV skulle upphöra fr.o.m. den 31 juli 1991, men har till att börja med förlängts för att gälla med oförändrade villkor t.o.m. 1993.

Sedan 1986 har GATT-förhandlingar i Uruguayrundan pågått om ett övergångsarrangemang till frihandel för tekovaror, men ännu har ingen slutlig uppgörelse kommit till stånd. Det krävs nämligen att alla förhandlingar avslutas eftersom förhandlingsresultatet skall läggas fram som ett paket.

Förutsatt att GATT-rundan lyckas, kommer troligen ett övergångsarrangemang till frihandel med tekovaror att gälla efter en förlängning av MFA IV till den 1 januari 2004.

4.3 Sveriges begränsningsavtal

Sveriges sista begränsningsavtal upphörde den 31 juli 1991 då man valde att inte delta i förlängningen av MFA IV. Några av Sveriges begränsningsavtal

har antingen modifierats eller upphört tidigare. Det har skett dels genom den partiella avreglering av vissa varor som har ägt rum sedan slutet av 1980-talet, dels genom att avtalen med några länder upphört före augusti 1991. Trots de partiella avregleringarna kvarstod omfattande begränsningar för konfektionerade varor vid den huvudsakliga och slutliga avregleringen 1991. Textilier har däremot inte mött några vittgående begränsningar och dessa har, med undantag av sänglinne, endast gällt statshandelsländer.

Utöver bilaterala avtal slutna inom MFA, har Sverige haft både bilaterala begränsningsavtal med och unilaterala begränsningar mot statshandelsländer, inom ramen för särskilda arrangemang gentemot dessa.

Unilaterala importbegränsningar har också använts gentemot Taiwan, Kinesiska republiken, eftersom det officiellt inte finns några diplomatiska relationer länderna emellan. Avsaknaden av officiella relationer beror på att Kinas republikanska regering inte är erkänd av Sverige. Det är i stället den kommunistiska regimen på fastlandet, Folkrepubliken Kina. I praktiken har Sverige dock omfattande relationer med Taiwan via det svenska exportrådet på ön.

Vid avregleringen den 31 juli 1991, hade Sverige begränsningsavtal med 25 länder i Asien, Central- och Östeuropa samt Malta. 14 av dessa var avtalade inom MFA, fem var andra bilaterala avtal med Centraleuropeiska länder, sex var unilaterala avtal mot nuvarande och f.d. statshandelsländer samt mot Taiwan.

Det var alltså huvudsakligen konfektionerade varor som begränsades, vilket till största del skedde genom bilaterala exportbegränsningsavtal, genom MFA eller MFA-liknande avtal.

(Förteckning över Sveriges begränsningsarrangemang återfinns i bilaga).

4.4 Substitutionsförhållanden

För att analysera handelshinders skyddseffekter förutsätts ett substitutionsantagande för de varor som analyseras. Det innebär att ett antagande måste göras om köparens preferenser, dvs. hur köparen värderar varorna i förhållande till varandra. Eftersom det är köparens preferenser som ligger till grund för substitutionsantagandet, måste denne till att börja med definieras.

Konsumenten påverkar indirekt vad som finns i butiken genom sin efterfrågan. Det är dock inköparen som direkt bestämmer vad som finns i butiken. Därför är det inköparens preferenser som bör ligga till grund för ett antagande. Denne är självfallet påverkad av konsumenten, som i sin tur är påverkad av en mängd faktorer.

De inköpare som har intervjuats för denna utredning har ombetts att rangordna svenska, europeiska och sydostasiatiska varor från kvalitetssynpunkt. De anser generellt att kvaliteten i dag är likvärdig för de flesta tekovaror från dessa länder och länderområden.

Det finns dock undantag framför allt för s.k. tyngre konfektion, som t.ex. kostymer och blazrar. Vad gäller denna tillverkning anses den europeiska inklusive den svenska kvaliteten vara betydligt bättre än den sydostasiatiska, i synnerhet vad gäller höst- och vinterkollektionen av dessa plagg. Det finns fler anledningar än den bättre kvaliteten till att dessa plagg huvudsakligen köps ifrån Europa i stället för Asien. Det beror t.ex. på att materialet som efterfrågas oftast har europeiskt ursprung och därmed slipper fraktas. Dessutom bör plaggen i färdigt skick transporteras hängande vilket är ofördelaktigt och dyrt på den långa sträckan.

Trots det nämnda undantaget går det att generalisera vid teoretiska studier, så att tekoprodukterna från dessa tre områden antas vara perfekta substitut för varandra. De tillfrågade inom tekobranschen har givit ett enhälligt stöd för detta antagande, som alltså baseras på intervjuer med importörerna.

Således antas köparen vara indifferent mellan utbudet från hemlandet och övrigt utbud av en tekovara på hemmamarknaden. Detta illustreras i samtliga teoretiska exempel i nästa kapitel, genom att marknaden endast möter en efterfrågekurva, för två eller flera utbudskurvor.

4.5 Handelshinder

Handeln kan begränsas både av tariffära och icke-tariffära handelshinder. De tariffära handelshindren innebär att en import- eller exporttull används. En tull utgörs antingen av en specifik eller ad valorem tull. En specifik tull innebär att en viss avgift skall erläggas för varje enhet som importeras. En ad valorem tull innebär ett procentuellt tillägg på importvarans pris.

De icke-tariffära handelshindren kan utgöras av tekniska handelshinder såsom krav på ursprungsmärkning, importkvoter och s.k. frivilliga exportbegränsningar, exportkvoter. Med kvantitativa restriktioner avses både import- och exportkvoter. Det är dock en viktig skillnad mellan dessa.

En importkvot anger en given mängd som maximalt får importeras av hemlandet under en given period. Den är unilateralt inrättad och kan gälla importen från samtliga länder, dvs. en global importkvot.

Exportkvoter är däremot bilateralt avtalade med ett eller flera exportländer. Skillnaden i utformning av dessa två kvantitativa restriktioner leder till att de genererar olika effekter. En global importkvot leder inte till några handelsomfördelningseffekter till skillnad mot exportbegränsningar, vilka har begränsad geografisk omfattning.

Den andra stora skillnaden är att den prishöjande effekten, den s.k. knapphetsröntan, av en importkvot tillfaller importlandet. Av en exportbegränsning tillfaller denna exportlandet.

Effekterna av en **länderspecifik** importkvot är däremot till stor del samma som för en exportbegränsande kvot. Den väsentliga skillnaden gäller även här knapphetsröntan.

På tekoområdet har Sverige använt sig av ad valorem importtullar som tariffärt handelshinder och huvudsakligen av kvantitativa begränsningar som icke-tariffärt handelshinder. Effekterna av dessa visas i nästa kapitel.

5   EFFEKTER AV HANDELSBEGRÄNSNINGAR

Den del av den svenska tekoimporten som har varit kvantitativt begränsad, har huvudsakligen reglerats genom exportbegränsningar. Länderna har tilldelats en viss kvot, en tekokvot som har fått utgöra deras maximala export under en given tidsperiod. Det är effekterna av dessa tekokvoter, delvis i jämförelse med ad valorem tullar och importkvoter, som analyseras nedan.

5.1   Effekter av importtullar och importkvoter

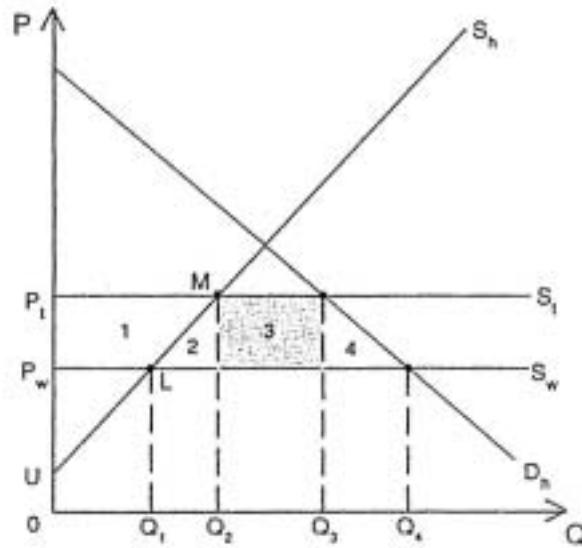
En viktig effekt som de olika handelshindren genererar är den s.k. knapphetsröntan. Det är den prishöjande effekt som uppstår när den utbudna kvantiteten minskar. Den motsvarar skillnaden mellan det pris konsumenterna betalar för en given kvantitet och import- respektive exportpriset för den givna kvantiteten.

Knapphetsröntan kan tillfalla staten i importlandet, importörerna, staten i exportlandet eller exportörerna, beroende på dels typ av handelshinder, dels hur intäkterna av knapphetsröntan administreras. I detta stycke kommer knapphetsröntan som en effekt av importbegränsningar att belysas, men även andra effekter av tullar och importkvoter kommer att visas.

5.1.1   Importtull

Figur 5.1 illustrerar hemlandets marknad för en vara. Hemlandet antas vara så litet, att landets utbud och efterfrågan inte påverkar världsmarknadspriset. Den hemmaproducerade varan antas vara ett perfekt substitut för importvaran. Världsmarknadsutbudet av importvaran är helt elastiskt till priset P_w , vilket motsvarar världsmarknadens utbudskurva S_w . Hemlandets utbuds- och efterfrågekurvor är S_h respektive D_h . Den utbudskurva som hemmamarknaden möter är alltså $U S_w$. Utan tull etableras prisnivån P_w . Hemlandet producerar kvantiteten Q_1 , resten av konsumtionen, dvs. $Q_4 - Q_1$, importeras.

Antag att en tull införs på all import av varan. Då uppstår en ny utbudskurva parallell med världsmarknadsutbudskurvan, där differensen motsvarar tullens värde. Den nya utbudskurvan blir då $U M S_t$ och priset höjs därmed till P_t . Då ökar hemlandets utbudna kvantitet till Q_2 . Samtidigt minskar konsumtionen till Q_3 och importen till $Q_3 - Q_2$.

Figur 5.1 Effekter av en global importtull vid givet världsmarknadspris

Hemlandets välfärdseffekter visas av ytorna 1, 2, 3 och 4. Dessa utgör tillsammans konsumentöverskotts förlusten. 1 är en ökning av producentöverskottet, alltså en direkt inkomstöverföring från konsumenterna till producenterna i hemlandet.

3 är den knapphetsränta som uppstår vid införandet av en tull. Knapphetsräntan motsvarar skillnaden mellan det pris som konsumenterna betalar för den givna kvantiteten och kostnaden för den sist producerade varan. Hur stor knapphetsräntan blir vid införandet av ett givet handelshinder beror på utbuds- och efterfrågeelasticiteterna. Vid en tull tillfaller knapphetsräntan staten. Dessa intäkter kan således helt eller delvis komma konsumenterna tillgodo och på så sätt minska konsumentöverskotts förlusten.

2 och 4 motsvarar således nettovälfärd förlusten, där 2 är den direkta nettokostnaden för att säkerställa den ökade hemlandsproduktionen. 4 är konsumentöverskotts förlusten netto.

5.1.2 Importkvot

Vid användandet av en tull varierar importen med efterfrågan. En importkvot däremot bestämmer den kvantitet som får föras till importlandet från ett eller flera länder. En kvot ger således inte utrymme för importen att variera med efterfrågan, så att den överstiger den maximalt tillåtna importkvantiteten.

en importtull och en importkvot för att uppnå en viss produktionsökning av den importkonkurrerande hemlandsvaran.

Valet av importbegränsningsmedel kan dock påverka vem eller vilka som knapphetsrättan, den skuggade rutan, tillfaller. Vid en importkvot krävs importlicenser för importörerna. Värdet av dessa motsvarar skillnaden mellan världsmarknadspriset, importpriset och marknadspriset på hemmamarknaden för den givna kvantiteten. Värdet av importlicenserna motsvarar alltså knapphetsrättan. Staten kan antingen sälja dessa, då tillfaller knapphetsrättan staten eller så kan man dela ut licensrättigheterna, då tillfaller knapphetsrättan importörerna. Det som är gemensamt för importtullar och importkvoter är att värdet av knapphetsrättan tillfaller hemlandet, vilket inte är fallet av en exportbegränsning

5.2 Effekter av en exportkvot

En exportrestriktion genererar många effekter. Syftet i detta kapitel är att analysera samtliga effekter som anses betydelsefulla och utmärkande för tekokvoter avtalade som exportbegränsningar.

Eftersom bilaterala exportkvoter är diskriminerande, dvs. de omfattar inte alla länder, leder de normalt till handelsomfördelningar. Att handeln kan avledas till icke-diskriminerade länder är en av de viktigaste effekterna av en exportkvot. En annan viktig effekt är att av exportbegränsningar tillfaller knapphetsrättan exportlandet.

Dessa två effekter är också de två viktigaste skillnaderna mot effekterna av importbegränsande handelshinder. Först kommer effekten av knapphetsrättan att illustreras som en jämförelse med de två tidigare exemplen.

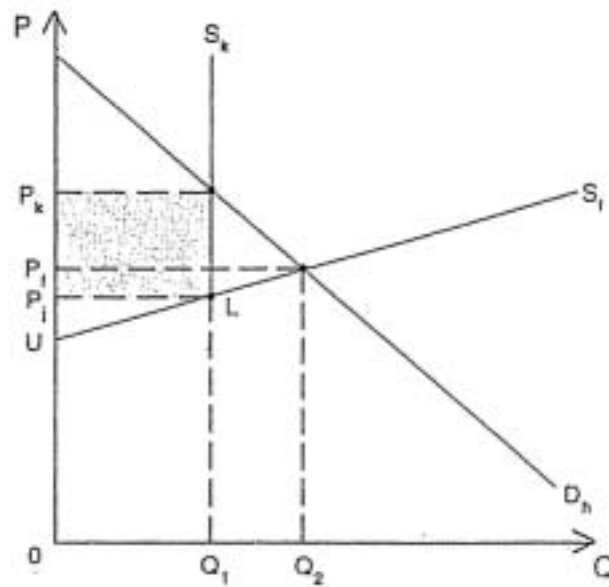
5.2.1 Knapphetsrättan

Vid exportbegränsningar tillfaller knapphetsrättan exportlandet. Huruvida denna tillfaller exportlandets statskassa eller exportörerna avgörs analogt med knapphetsrättans fördelning av en importkvot.

Eftersom knapphetsrättan av en exportkvot uppstår på grund av att det är exporten som begränsas illustreras även exportmarknaden, till skillnad mot de två tidigare exemplen där endast importmarknaden illustrerades.

Exportlandet

Marknaden gäller för en vara. För att förenkla antas att export endast går till ett land med vilket man har slutit ett bilateralt exportbegränsningsavtal, inom t.ex. MFA. Normalt sluts flera exportbegränsningsavtal med olika mottagarländer, samtidigt som exporten till andra länder är oreglerad. Förenklingen förändrar dock inte resultatet.

Figur 5.3 Knapphetsranta som en effekt av en exportkvot, i exportlandet

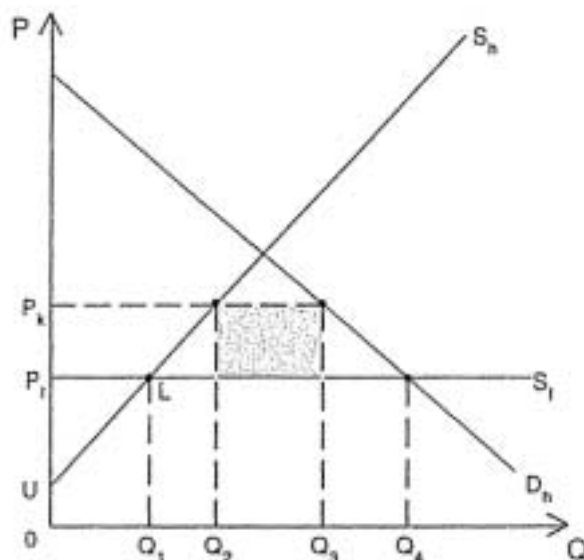
I utgångsläget är US_f exportlandets utbudskurva och D_h importlandets efterfrågekurva. Utbudet antas inte vara fullständigt elastiskt, eftersom det endast är utbudet från ett exportland som illustreras.

Vid fri handel exporteras kvantiteten Q_2 till priset P_f . Antag att en exportkvot begränsar den maximalt tillåtna exporten till Q_1 , vilket antas bli den faktiska exporten. Den nya utbudskurvan blir då ULS_k och marknadspriset ökar till P_k samtidigt som utbudspriset sjunker från P_f till P_j .

Det är den prisskillnad som uppstår mellan marknads- och utbudspris som är den knapphetsranta, illustrerad av den skuggade rutan, en exportkvot genererar. Skillnaden motsvarar den mellan priset på den sist producerade varan och det pris konsumenterna i importlandet betalar för denna kvantitet av varan.

Importlandet

Antagandena om importlandet är desamma som vid analysen av en importtull respektive en importkvot. Importlandet är så litet att det inte påverkar importpriset och importvaran är ett perfekt substitut för den inhemskt producerade varan.

Figur 5.4 Knapphetsröntan som en effekt av en exportkvot, i importlandet

S_h är hemlandets utbudskurva och S_f importutbudet, D_h är hemlandets efterfrågan på varan. Priset P_f etableras. Den utbudskurva som marknaden möter i utgångsläget är ULS_f . Hemlandet producerar Q_1 , resten av konsumtionen $Q_4 - Q_1$ importeras. När importen regleras genom en exportkvot minskar den tillåtna importen till $Q_3 - Q_2$, vilket leder till att det högre priset P_k etableras. Till följd av detta ökar hemlandsproduktionen till Q_2 och konsumtionen minskar till Q_3 .

Välfärdseffekterna av restriktionen är för hemlandet analoga med dem som visades i fallen med importtullar och importkvoter, med den viktiga skillnaden att den knapphetsröntan som uppstår, den skuggade rutan, tillfaller exportlandet.

Tilldelning av knapphetsröntan

Syftet med att införa ett handelshinder är normalt att skydda den inhemska produktionen. En bieffekt är alltså knapphetsröntan, vilken tillfaller antingen import- eller exportlandet. Utfallet av knapphetsröntan kan påverka om en import- eller exportbegränsning används.

Det finns flera förklaringar till att en exportrestriktion väljs i stället för en importrestriktion. En viktig förklaring är att det är svårare att införa en importrestriktion utan att bryta mot GATT, än vad det är att förhandla fram en exportbegränsning. Det går således att utnyttja en "lucka" i GATT, trots att exportkvoterna strider mot GATT-andan. Detta är också det troliga huvudskälet till att dessa har blivit så vanliga sedan protektionismen tilltog sedan mitten av 70-talet.

En annan förklaring är att knapphetsrättan till viss del kompenserar exportlandet för dess minskade exportmöjligheter. Detta antas minska motviljan till exportbegränsning från dem som drabbas. Samtidigt kan vissa mindre effektiva exportörer gynnas av kvoter, eftersom de då får en säkerställd exportandel som de slipper konkurrera om. Dessutom kan exportländerna föredra export- framför importbegränsningar, på grund av att dessa normalt omförhandlas var femte år, vilket ger en återkommande möjlighet att försöka nå liberalare avtal. Dessa relativa fördelar för exportlandet av export- framför importbegränsningar, anses sammantaget minska risken för handelskrig.

5.2.2 Handelsomfördelningar

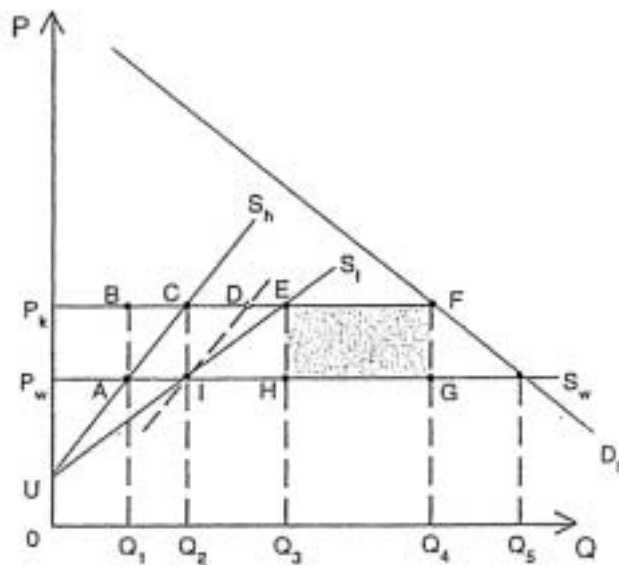
Den nya protektionismen har inte bara inneburit ökat användande av icke-tariffära handelshinder. Handelspolitiken har också blivit alltmer selektiv, vilket till viss del hänger ihop med valet av handelshinder. Exportkvoter avtalas alltid med ett begränsat antal länder. Dessa selektiva handelshinder införs oftast mot de mest effektiva producentländerna, vilket har inneburit att det främst är länderna i Asien som har drabbats, som i fallet med tekovaror.

Sverige har haft tre regelsystem i handelspolitiken på tekoområdet, nämligen: frihandel, ad valorem tullar samt frivilliga exportrestriktioner inom ramen för MFA tillsammans med övriga kvantitativa restriktioner. Eftersom exporten från vissa länder gynnas framför exporten från andra länder finns det, givet att varorna är nära substitut, incitament till handelsomfördelningar.

I nedanstående teoretiska exempel är syftet att belysa effekten av kvoter, därför bortses från diskriminerings effekter av icke-globala tullar.

För att illustrera handelsomfördelningseffekterna antas att länderspecifika kvoter införs. Tre olika länder antas, hemlandet, länder som ingår i frihandelsområdet samt omvärlden, dvs. länder utanför frihandelsområdet vars export är kvoterad.

I figur 5.5 illustreras hemmamarknaden för en vara. Varan antas likvärdig oavsett var den är producerad, dvs. konsumenten är indifferent mellan utbudet från de olika länderna. S_h är hemlandets utbudskurva, S_f är den aggregerade utbudskurvan för hemlandets utbud och utbudet från de länder man bedriver frihandel med. Den streckade linjen som är parallell med S_h , är endast en "hjälpelinje". S_w är omvärldens utbudskurva, vilken antas vara fullständigt elastisk till priset P_w . Hemlandet antas vara så litet att det inte kan påverka världsmarknadspriset, P_w .

Figur 5.5 Handelsomfördelningseffekter av en diskriminerande kvot

Vid frihandel etableras prisnivån P_w , kvantiteten Q_5 konsumeras, hemlandet producerar Q_1 , och differensen $Q_5 - Q_1$ importeras. $Q_2 - Q_1$ importeras från frihandelsområdet och den resterande mängden $Q_5 - Q_2$ importeras från omvärlden.

Antag att hemlandet vill öka sin produktion till Q_2 . För att nå detta mål används exportrestriktioner mot omvärlden utanför frihandelsområdet, vilket höjer priset till P_k . Importen minskar därmed till $Q_4 - Q_2$. $Q_4 - Q_3$ importeras från de kvoterade länderna och $Q_3 - Q_2$ importeras från frihandelsområdet.

Importminskningen till följd av exportrestriktionerna ger upphov till handelsomfördelningseffekter. Handeln omfördelas från de kvoterade länderna till hemlandets, men framför allt till frihandelsländernas, fördel. Hemlandsproduktionen ökar alltså till Q_2 . Frihandelsländerna ökar sin andel av hemlandets import. Importen från dessa ökar även i absoluta tal. Den mot-

svarar efter införandet av exportrestriktioner E-C (Q_3-Q_2), och är därmed större än D-C som motsvarar I-A (Q_2-Q_1), dvs. den ursprungliga importandelen.

Om en global importrestriktion hade införts, dvs. en global tull eller en global importkvot, så hade frihandelsländerna och de kvoterade länderna behållit sina andelar av hemlandets import oförändrade. Det hade inneburit, vid den givna importkvantiteten Q_4-Q_2 , att frihandelsområdets andel av importen hade legat till vänster om punkten D.

Resultatet blir att det sker en handelsomfördelning från de diskriminerade länderna till frihandelsområdet.

Givet att de varor som utestängs är substitut till de svenskproducerade tekovarorna krävs icke-diskriminerande handelshinder, t.ex. globala tullar eller globala importkvoter, för att bättre skydda den svenska tekoproduktionen.

En annan typ av handelsomfördelning är att producenter i länder med kvoterad export, flyttar tillverkning utomlands till länder med icke kvoterad export. Därmed kan företagets utländska dotterbolag exportera de önskade kvantiteterna. Även denna omfördelning kan undvikas genom att icke-diskriminerande handelshinder används.

5.2.3 Välfärdseffekter

Samma skyddseffekt som illustrerats ovan hade kunnat uppnås med en importrestriktion, vilket visats tidigare. Skillnaden mellan en global importrestriktion och en exportkvot, utöver utfallet av knapphetsröntan, är alltså att importrestriktionen inte leder till handelsomfördelning mellan frihandelsområdet och den övriga omvärlden. Denna handelsomfördelning leder till att vissa av välfärdseffekterna accentueras.

Ökningen av hemlandets producentöverskott hade blivit detsamma oavsett handelshinder. Ökningen motsvarar $P_w P_k CA$. Vid oförändrad import i absoluta tal från frihandelsländerna, hade deras ökning av producentöverskottet utgjorts av ABCI som motsvarar ACDI. Till följd av handelsdiskrimineringen ökar producentöverskottet ytterligare för frihandelsländerna, motsvarande ytan IDE. Den totala ökningen av producentöverskottet för frihandelsländerna blir således ACEI. Den globala resursallokeringsförlusten av exportrestriktioner, motsvarar IEH. Denna skulle bli mindre vid en icke-diskriminerande handelspolitik. Knapphetsröntan motsvarar den skuggade rutan, dvs. ytan EFGH. Denna knapphetsrönta och skyddseffekt skulle alltså kunna uppnås utan att de ne-

gativa välfärdseffekterna, som alltid uppstår till följd av ett handelshinder, accentuerades.

5.2.4 Kvotutnyttjande

En kvot behöver inte utnyttjas till 100 % för att ha en prishöjande effekt. Det kan t.ex. bildas en kartell mellan de producenter som har tillgång till kvoterna. Kartellen kan då uppträda som ett vinstmaximerande monopolföretag. Den kvantitet som maximerar vinsten behöver inte nödvändigtvis motsvara 100 % av en godtycklig kvotvolym.

En kartellbildning ökar således priset ytterligare på den kvoterade importvaran. Samtidigt blir kvantitetminskningen ännu större, än vad kvoten är direkt upphov till.

Det är inte säkert att eventuella karteller försvinner vid en avreglering. Kartellerna kan ha skaffat sig en stark position i de kvoterade länderna. De kan genom denna position motarbeta potentiella producenter både i hemlandet och i andra länder, bland annat genom underprissättning för att stänga ute nya konkurrenter.

Ett lands totala kvotvolym kan också underutnyttjas på grund av dålig administrativ allokering av kvoterna.

5.2.5 Uppgradering och sortimentförändring

De flesta exportkvoter är avtalade att gälla för en viss kvantitet, dvs. inte värde. Detta gäller även tekokvoterna avtalade inom MFA, vilka tillåter en viss maximal volymökning av de begränsade ländernas export. Om den tilldelade kvoten understiger den önskade exportvolymen, finns det incitament för exportörerna att öka försäljningsvärdet per enhet. Det kan åstadkommas på flera sätt, bl.a. genom att man förbättrar kvaliteten, s.k. uppgradering, eller att man förändrar sitt produktsortiment mot dyrare varor. Förändring av produktsortimentet kan t.ex. innebära att man inriktar sin produktion på mer exklusiva blusar än tidigare.

Detta resonemang är lätt att förstå rent intuitivt, men det kan förtydligas ytterligare genom nedanstående exempel.

Skyddseffekten av en kvot kan nås med en tull, vilket har visats ovan. Storleken på den tull som skulle behövas för att ge samma skydd som exportkvoten kallas för tullevärdet.

Tabell 5.1 Tullekvivalenten till en kvot

Typ av plagg	Världsmarknadspris	Knapphetsröntan	Tullekvivalenten
Högekostnad:	100 kr	5 kr	5 %
Lågekostnad:	50 kr	5 kr	10 %

Exemplet visar att ad valorem tullekvivalenten till en kvot är högre, i exemplet dubbel så hög, för lågekostnadsplagget än vad den är för högekostnadsplagget. Från exportörens sida är det sålunda rationellt att satsa på produktion av dyrare varor.

En annan effekt av kvoter, vilken är analog med uppgraderingseffekten, är att det är lönsammare för ett företag att sälja t.ex. vuxenkläder i stället för barnkläder eftersom de förra ger större intäkter per enhet. En annan typ av sortimentförändring är den att det är mer lönsamt att exempelvis sälja mer sofistikerade t-shirts som tenniströjor än enklare modeller.

Uppgradering och sortimentförändringar leder till att substituerbarheten mellan de importerade varorna och de svenskproducerade varorna förbättras. Denna effekt av tekokvoterna innebär att konkurrensen ökar från länder med kvoterad export.

När det gäller uppgraderingen är det svårt att i praktiken härleda orsaken till den successiva kvalitetsförbättring som tekoproduktionen har genomgått. Kvaliteten har utvecklats snabbare i de kvoterade länderna än i de europeiska länderna, vilket är naturligt eftersom de har startat ifrån en lägre nivå. Hur stor del av kvalitetsförbättringen som beror på kvoterna är dock svårt att avgöra. Trots allt kvarstår det faktum att de sydostasiatiska ländernas tekovaror utgör ett betydligt bättre substitut till de svenska tekovarorna i dag än vad de gjorde på 60-talet före kvotatiden.

5.3 Tullekvivalenten

För att mäta den prishöjande skyddseffekten av tekokvoterna eller andra exportkvoter, kan man alltså jämföra den prishöjande effekten som dessa genererar med hur stor ad valorem importtull som skulle behövas för att ge samma effekt.

Att kunna mäta tullekvivalentens storlek är av avgörande betydelse för att kunna ha en uppfattning om de icke-tariffära handelshindrens skyddseffekter och omfattning. Mätbehovet har ökat genom att t.ex. exportkvoter har blivit ett allt vanligare inslag i handelspolitiken. I början av 80-talet omfattades mer än en fjärdedel av i-ländernas import av icke-tariffära handelshinder. En anledning till behovet av att känna till tullekvivalentens storlek är, att de negativa effekterna generellt är större av icke-tariffära handelshinder än av tullar. Importkvantiteten av en tullad vara

varierar med världsmarknadspriset relativt det inhemska priset. Om t.ex. relativpriset för en inhemsk vara stiger, slås en viss del av den svenska produktionen ut. Om det inhemska relativpriset stiger vid användandet av en kvot slås dock inte den ineffektiva produktionen ut, på grund av att kvoten inte medger att importkvantiteten ökar. Det finns således en fördel från välfärdssynpunkt med att kunna substituera exempelvis en exportkvot mot en tull. För att kunna göra detta krävs kunskap om tullevivalentens storlek. Detta skulle möjliggöra en diskussion om de faktiska kostnaderna för de icke-tariffära handelshinder som avtalas av GATT-medlemsländer i motstridighet till GATT:s intentioner.

Trots kunskapen om att det skulle vara fördelaktigt att substituera kvoter mot tullar går inte det att genomföra inom ramen för GATT, eftersom ett ökat och dessutom diskriminerande tullskydd bryter mot GATT.

5.4 Förväntade avregleringseffekter

Avregleringen av den svenska tekoimporten förväntas, enligt teorin, att leda till flera effekter. Vid analysen av dessa är grundantagandet detsamma som i teorin, dvs. att tekovaror med olika ursprung generellt antas vara perfekta substitut för varandra. De effekter som främst förväntas är:

Strukturförändringar

Förutsättningarna ändras i producentledet genom att alla företag i länder med tidigare kvoterad export nu fritt kan leverera till svenska importörer. En sådan förändring förväntas leda till att konkurrenstrycket förstärks mellan producenterna i exportländerna, reellt eller potentiellt.

I importledet förändras också förutsättningarna såtillvida att importörer inte behöver konkurrera om ett kvotutrymme. Det bör ge ökade etableringsmöjligheter för importföretag. Denna strukturförändring förväntas leda till ökad konkurrens i importledet. Det kan dock ta flera år innan antalet importörer, eller de nya importörernas verksamhet, har fått en sådan omfattning att det har någon konkurrenseffekt. Den ökande konkurrensen bör leda till lägre priser på de avreglerade varorna.

Avregleringen förväntas inte påverka strukturen i detaljhandelsledet. De nya importörer som kan förväntas, antas inte vara direktimportörer utan agenter och grossister som huvudsakligen säljer till redan etablerade detaljister. Konkurrensen är redan hög i detaljhandelsledet, därför antas det inte finnas något nämnvärt utrymme för nya direktimportörer eller annan typ av detaljister.

Sortimentförändringar

Efter avregleringen bör det inte vara några problem med att få köpa önskat sortiment från leverantörerna, eftersom dessa kan sälja valfri kvantitet. Möjligheten att köpa valfritt sortiment bör leda till prisdämpningar.

Någon omfattande kvalitetsförsämring förväntas inte inträffa, eftersom en sådan troligen inte skulle accepteras av köparen. Det är dock möjligt att de nytillkomna producenterna erbjuder en lägre kvalitet till ett lägre pris. En ökad spridning i pris och kvalitet skulle öka konsumenternas valfrihet och därmed konkurrensen.

Handelsomfördelningar

Handelsomfördelningar förväntas vara den tydligaste effekten, eftersom den optimala handeln kan antas vara en annan än den som har bestämts av kvoterna.

Handelsomfördelningarna förväntas gå till länder med lägre priser. Därmed kan omfördelningar utgöra den primära orsaken till prisförändringar på de avreglerade varorna.

Prisförändringar

Priserna på de avreglerade varorna förväntas under det första eller de närmaste åren sjunka i relation till övriga tekovaror. Prisförändringar är ett resultat av ovanstående förändringar.

Priserna förväntas också att sjunka allmänt för tekovaror till följd av den ökade konkurrensen genom det fria utbudet av s.k. lågprisimport från de avreglerade länderna.

Det är viktigt att komma ihåg att prisutvecklingen gäller inköpsledet. I vilken utsträckning en prisförändring i inköpsledet slår igenom i butiksledet beror på marginalerna i grossist- och butiksledet, vilka bestäms av konkurrenstrycket.

5.5 Sammanfattning

Vid en begränsning av lågprisimporten har det minskade utbudet på hemmamarknaden, knappheten, lett till en prishöjande effekt på denna vara, den s.k. knapphetsröntan. Vi har sett att exportbegränsande tekokvoter genererar en knapphetsrönta som tillfaller exportlandet. Knapphetsröntan av en importkvot eller en importtull tillfaller däremot importlandet. Denna skillnad är en viktig aspekt vid val av handelshinder.

Effekterna av denna knapphetsrönta är dock helt avhängiga av antagandena om substitutionsgraden mellan varor av olika ursprung.

Givet att varorna är perfekta substitut för varandra, är det just denna prishöjande effekt som har antagits ge utrymme för hemlandet, och vid handelsdiskriminering även för frihandelsländerna, att öka sin marknadsandel på bekostnad av lågprisländerna.

Den prishöjande effekt som en tekokvot genererar kan uppnås med exempelvis en importtull. Det är därmed avgörande att känna till ad valorem tullekvivalenten till en exportkvot, för att kunna substituera tekokvoten mot en tull med samma skyddseffekt. Fördelen med det är att tullar ger mindre skadliga bieffekter.

En anledning till att skyddseffekten av tekokvoterna kan ifrågasättas är att de inte är globala. De diskriminerande kvoterna möjliggör en handelsomfördelning från länder med kvoterad export till länder med icke-kvoterad export. Denna handelsomfördelning leder till att välfärdseffekterna av handelshindret accentueras.

De kvoterade varorna antas bli ännu dyrare än vad knapphetsröntan indikerar, till följd av uppgradering och sortimentförändringar.

Innehavarna av exporträttigheterna kan dessutom bilda karteller och bedriva en monopolprissättning av tekoprodukterna, vilket höjer priset ytterligare.

Den tydligaste effekten som förväntas av avregleringen är en omfördelning av handeln. Konkurrensen förväntas öka till följd av strukturförändringar i både import- och producentledet. Dessa och andra effekter förväntas öka utbudet och ge lägre priser på de avreglerade varorna än om de hade varit fortsatt kvoterade. Den fria s.k. lågprisimporten, förväntas också leda till en allmän prissänkning på tekovaror.

6   UNDERSÖKNINGSRESULTAT

6.1   **Struktur- och konkurrensförändringar**

Undersökningens resultat avseende struktur- och konkurrensförändringar byggs främst på intervjuer från elva av de största svenska importföretagen samt från representanter för svensk tekoindustri.

6.1.1   **Producentledet**

Importörerna är eniga om att avregleringen har inneburit en ökad konkurrens i producentledet. Det gäller framför allt producentledet i länder med tidigare reglerad export men även i länder med oreglerad export. Konkurrenstrycket har nämligen ökat påtagligt genom möjligheten för importörerna att fritt välja producent och producentland. Efter avregleringen kan de effektivaste producenterna väljas och inte bara de som har tillgång till kvoter, vilket innebär att bästa möjliga produkt kan köpas till bästa möjliga pris. Byte av leverantör kan dock ta en viss tid. Det är enklare att byta leverantör inom ett land än mellan länder, i synnerhet mellan länder i olika världsdelar.

Enkelt uttryckt så rådde det före avregleringen ett förhållande som präglades av att det var säljarens marknad. Efter avregleringen har detta förändrats till att bli köparens marknad.

Den ökade konkurrensen i producentledet har påverkat varuursprunget, sortimentutbudet och prisutvecklingen, vilket visas nedan.

6.1.2   **Import- och detaljhandelsleden**

På importsidan bör man skilja på importörer och agenter. Agenterna ägnar sig huvudsakligen åt s.k. källsökning som innebär att de vidarebefordrar varor från en producent till en grossist eller detaljist. Importörerna däremot har en egen försäljningskanal som deras inköp är avsedda för. Dessa verkar därvidlag som grossister eller direktimporterande detaljister. Ofta används dock begreppet importörer i en vidare bemärkelse och innefattar då all importverksamhet.

Konkurrenstrycket kan betraktas som högt i leverantörs/importledet, vilket också var situationen före avregleringen. Antalet svenska tillverkare uppgick år 1989 till ca 250 företag. Dessa är dock färre i dag. Samma år

fanns 3-4000 importörer, grossister och agenter. Inget företag i leverantörsledet kunde sägas ha en dominerande ställning, varken totalt sett eller på något enskilt varuområde.

Efter avregleringen är det lättare med inträde på marknaden för importörer, eftersom dessa inte behöver vända sig till speciella kvotahållare eller till de företag som har erhållit kvoter. Antalet registrerade företag som köper in blusar, byxor och jackor från de tre asiatiska länder som redovisas i undersökningen, Kina, Hong Kong och Indien, har ökat med 29 % efter avregleringen. Motsvarande siffra för Portugal, vilket är det land inom frihandelsområdet som har den största tekoexporten till Sverige, är 7 %. Ökningen av antalet registrerade företag kan antas omfatta dels nya importörer, dels redan tidigare etablerade importörer som har utvidgat sin verksamhet.

Nyetablering är inget problem i kapitalkostnadshänseende, eftersom en agent oftast vidarebefordrar beställningar direkt till försäljningskanaler på hemmamarknaden. Etableringsproblemet för agenter är i stället främst kunskapen om marknaden och tillgången på kontakter med producenter. Därför är det symptomatiskt att många av de nytillkomna agenterna tidigare har varit verksamma hos etablerade importörer och efter avregleringen övergått till egen verksamhet. Det finns också en del nytillkomna importörer som ägnar sig åt egen återförsäljning genom mer provisoriska återförsäljningskanaler.

I detaljhandelsledet säljs kläder till konsumenterna genom ett stort antal kanaler. Åtta större företag med affärskedjor svarade för ungefär hälften av detaljhandelsförsäljningen av kläder till konsument 1989.

Konkurrenstrycket anses vara högt även i detaljhandelsledet. De begränsningar som påverkar konkurrensen i detaljhandelsledet utgörs av handelsrestriktioner, selektiva säljssystem, olika former av samverkan, samt konsumenternas begränsade produkt-, pris- och marknadskänedom. Det har inte framkommit något exempel på nytillkomna detaljister eller kedjor som kan sägas vara en effekt av avregleringen. Det har tillkommit ett par nya kedjor, men dessa var planerade oberoende av avregleringen.

Sammantaget är konkurrenstrycket i såväl leverantörs- som detaljhandelsleden fortsatt högt. Det tycks ha ökat ytterligare något efter avregleringen.

6.2 Förändring av kvalitet och sortiment

Under kvotatiden uppstod det ofta problem med att köpa önskat sortiment från tilltänkt leverantör. Denne kunde t.ex. föredra att sälja ett dyrare sortiment eller så kunde kvoten helt enkelt vara slut för det önskade plagget. Den tydligaste sortimenteffekten av kvoterna var problemet att få köpa barnkläder, vilket många av importörerna har upplevt. Kvotahållaren föredrog ofta att i stället för barnkläder sälja vuxenkläder. Ett annat problem som kunde uppstå var t.ex. om inköparen beställde en uppsättning av dräkter så kunde det vara möjligt att få kjolarna levererade men inte jackorna eftersom denna kvot var slut. Dessa och andra sortimenteffekter blev dock ofta praktiska, men inte oöverkomliga, problem. De resulterade i handelsomfördelningar inom och mellan länderna.

Efter avregleringen har dessa sortimentproblem upphört. Importörerna menar att den mest påtagliga effekten är att de lättare kan få köpa barnkläder från valfri producent. Detta innebär att konsumenten erbjuds en ökad valfrihet eftersom sortimentutbudet har ökat och diversifierats.

Någon kvalitetsförsämring av produktionen från de tidigare anlidade företagen anser inte importörerna ha inträffat efter avregleringen. Vissa importörer hävdar att som en följd av det ökade konkurrenstrycket har kvaliteten t.o.m. förbättrats. Den skall också ha förbättrats genom att man har fått större kontroll över tillverkningen genom att direktkontakten har ökat med tillverkaren. Förut skedde kontakterna ofta genom en mellanhand, en kvotahållare. Andra hävdar att man alltid har fått den kvalitet man har beställt och betalat för, dvs. att importören själv kontrollerar kvaliteten.

Samtidigt menar flera av importörerna att det har kommit in teko-produkter med lägre kvalitet efter avregleringen, men att den tillförseln svarar nytillkomna producenter och huvudsakligen nytillkomna agenter på importsidan för. Vissa detaljister medger att de själva har tagit in en del varor som har haft lägre kvalitet än den eftersträlvade nivån. Importörerna menar dock att det här är en omedelbar och övergående effekt av avregleringen. De nytillkomna leverantörer som håller en undermålig kvalitet kommer inte mer att anlitas eftersom de undergräver detaljistens image.

6.3 Handelsomfördelningar

Syftet med kvoterna var att inköpen inte skulle flyttas från Sverige, eller i praktiken, som ett resultat av hur de diskriminerande kvoterna var utformade, från frihandelsområdet EG/EFTA till Asien.

Det är därför inte förvånande att importörerna framhåller just handelsomfördelningen som den tydligaste effekten av avregleringen, vilken styrks av den statistik som presenteras nedan.

För att analysera handelsomfördelningarna är det nödvändigt att speciellt studera importen av varor som har varit reglerade. Det är dessutom viktigt att fokusera på sådana varor som har haft ett så högt kvotutnyttjande, att dessas optimala handel kan anses ha hindrats av kvoterna. Det går sålunda inte att använda den allmänna teko Handelsstatistiken för att tolka handelsomfördelningarna som en separerad effekt av avregleringen, för där ingår oreglerade varor och reglerade varor med varierande grad av kvotuppfyllande. Statistik har därför tagits fram av SCB för blusar, byxor och jackor, vilka är några av de varor som har haft ett högt kvotutnyttjande. Importstatistik för dessa tre varor har beställts för Kina, Hong Kong och Indien, vilka är de asiatiska länder som Sverige har störst import ifrån. Avtalen med dessa tre länder var utformade inom MFA. Importvolymen från de tre asiatiska länderna motsvarar nästan två tredjedelar av den totala importen från de tidigare reglerade länderna.

Statistik har som jämförelse också beställts dels för skjortor, dels för Portugal, som är det land Sverige har den största tekoimportvolymen ifrån inom frihandelsområdet och den näst största totalt efter Kina. Importvolymen ifrån Portugal utgör nästan en tredjedel av den totala importen ifrån EG. Både skjortvaruimporten och tekoimporten från Portugal har förvisso varit utsatta för regleringar men de avreglerades redan på åttiotalet. Skjortvaruimporten från MFA-länderna och därmed från de här berörda asiatiska länderna avreglerades under perioden 1987-07-01--1990-01-01. Skjortvaruimporten var därefter endast reglerad från statshandelsländerna och från Taiwan. Denna import avreglerades först i och med den totala avregleringen den 31 juli 1991. Exporten från Portugal var reglerad inom MFA till 1986 då landet blev EG-medlem. Dessförinnan var landet EFTA-medlem. Därefter reglerades exporten frivilligt enligt ett MFA-liknande avtal fram till den 1 februari 1989. Under den frivilliga perioden var regleringen endast formell. I praktiken tillämpades aldrig någon reglering. Från 1986 är alltså importen från Portugal att betrakta som oreglerad.

Förändringarna för de avreglerade varorna blusar, byxor och jackor skall i första hand jämföras med de tidigare tillåtna exportvolymökningar som gällde för dessa i MFA IV. De varierade mellan 1-3 % per år, med en genomsnittlig ökningstakt på ca 2 % per år under den femårsperiod som MFA IV ursprungligen gällde. Dessutom tilläts en importflexibilitet, dels en s.k. swing mellan varorna, dels överföringar över tiden. Det innebär att man kunde låna kvotutrymme mellan varorna eller perioderna, därtill kunde man använda en ej tidigare utnyttjad kvotandel. Den totala flexibiliteten fick för ett år högst uppgå till 6 %.

I tabell 6.1 nedan, visas hur importen från de undersökta länderna förändrats.

Tabell 6.1 Import av blusar, byxor och jackor i tusental januari-juli 1992 samt förändring i tusental respektive procent jämfört med januari-juli 1991.

Import från	Tusental	Förändring	Förändring %
Kina ¹	4.273	+1.636	62
Hong Kong ¹	4.356	-875	-17
Indien ¹	1.878	+499	36
Kina, Hong Kong, Indien ¹	10.507	+1.260	14
Portugal, ej reglerad	3.200	-599	-16

1) Varorna avreglerades 1991-07-31.

Källa: SCB, bearbetning av Konkurrensverket.

Efter avregleringen har det skett en avsevärd handelsomfördelning till fördel för lågprisimport på bekostnad av dyrare import. Ökningen av lågprisimporten är betydande, oavsett om man jämför med tidigare tillåtna ökningstakter, frihandelslandet Portugal eller med den fria importen av skjortor, vilken redovisas i tabell 6.2 nedan.

Importen från Kina har ökat med hela 62 %, vilket kan jämföras med den föreskrivna genomsnittliga ökningstakten på ca 2 % som gällde i MFA IV.

Hong Kong har samtidigt minskat sin export av dessa avreglerade varor med 17 %. Det har skett i enlighet med teorin som förutsäger att tillverkningen i länder med höga relativpriser skyddas av kvoter. Under kvotatiden på drygt två decennier har Hong Kongs ekonomi utvecklats i snabb takt, vilket har påverkat dess prisutveckling. Hong Kong har därmed fått övergå till mer sofistikerad produktion av tekovaror och till andra varor som ligger längre fram i industriutvecklingscykeln.

Kina och Indien kan betraktas som låglöneländer i jämförelse med Hong Kong och Portugal, med lönekostnader motsvarande ca 10-15 % av de två sistnämndas dito. Därför är det inte förvånande att även importen ifrån Indien har ökat med hela 36 % efter avregleringen. Det är intressant att notera att Portugal med en motsvarande lönekostnadsnivå som Hong Kong uppvisar en motsvarande tillbakagång för exporten av de avreglerade varorna på 16 %.

Trots att importförändringen från de tre tidigare kvoterade länderna består av både en kraftig uppgång för Kina och Indien samt en nedgång för Hong Kong, är den för dessa länder totalt 14 %. Det innebär att importförändringen mellan de kvoterade ländernas avreglerade varor och frihandelslandet Portugals varor uppgått till 30 procentenheter på ett år, vilket är en markant skillnad i förändring.

Tabell 6.2 Import av skjortor i tusental januari-juli 1992 samt förändring i tusental respektive procent jämfört med januari-juli 1991.

Import från	Tusental	Förändring	Förändring %
Kina ¹	1.924	-25	-1
Hong Kong ¹	1.217	+309	34
Indien ¹	1.183	-129	-10
Kina, Hong Kong, Indien ¹	4.323	+156	4
Portugal, ej reglerad	897	+78	10

1) Skjortor avreglerades för: Kina 1988-12-01; Hong Kong t.o.m. 1990-01-01; Indien 1987-07-01.

Källa: SCB, bearbetning av Konkurrensverket.

Importförändringen för de tidigare avreglerade skjortorna har däremot haft en motsatt utveckling för de enskilda länderna. Skjortimporten har minskat ifrån Kina och Indien med 1 respektive 10 %. Samtidigt har den ökat ifrån Hong Kong och Portugal med 34 respektive 10 %.

Denna förändring är intressant, eftersom den kan tolkas som en accentuering av kvoternas aggregerade negativa effekter. Kvoterna ledde inte bara till att lågprisländerna producerade mindre av de reglerade varorna, de producerade också en icke-optimal sammansättning totalt. Kostnaderna för kvoterna har sålunda varit de dubbla för u-länder som Indien och Kina, eftersom deras export har begränsats samtidigt som produktionen har snedvridits. Även frihandelslandet Portugal har markant ändrat sin produktionssammansättning efter avregleringen.

Kvoterna har således hållit tillbaka import ifrån lågprisländer och gynnat import från länder inom frihandelsområdet. Samtidigt har

kvoterna lett till en icke-optimal produktion både för reglerade länder och för frihandelsländer. Kvoternas effekter har dock motverkats av avregleringen.

Tabell 6.3 Import av samtlig konfektion i ton januari-juli 1992 samt förändring i ton respektive procent jämfört med januari-juli 1991.

Import från	Ton	Förändring	Förändring %
Kina ¹	10.370	+4.700	83
Hong Kong ¹	6.173	+502	9
Indien ¹	3.333	+1.388	71
Kina, Hong Kong, Indien ¹	19.876	+6.590	50
Central- och Östeuropa ^{1, 2}	3.007	+1.285	75
Alla avreglerade länder ^{1, 3}	32.452	+8682	37
Portugal, ej reglerad	6.695	-1.038	-13
EG, ej reglerad	22.965	-1.315	-5
Alla exportländer	61.736	+7.034	13

1) Bestående av både oreglerad import och import som avreglerades 1991-07-31 eller tidigare.

2) Bulgarien, Polen, Rumänien, f.d. Sovjetunionen, Tjeckoslovakien och Ungern.

3) För en definition av dessa länder, se bilaga.

Källa: SCB

Tabell 6.3 visar import av samtlig konfektion i viktenheten ton, inte i tusental plagg som i tabell 6.1 och 6.2. Exporten från länder som har varit utsatta för restriktioner innehåller både oreglerade och avreglerade varor. Dessutom redovisas motsvarande import från Portugal och de andra länderna i EG. Den jämförda tidsperioden är densamma som för importen i tabellerna ovan. En jämförelse mellan tabell 6.3 och 6.1 visar, att importförändringen från de asiatiska länderna för samtlig konfektion i ton är större än importförändringen för enbart de avreglerade varorna i tusental plagg. Det är svårt att dra några säkra slutsatser av resultatet eftersom två olika mått används. En förklaring kan vara att importen från de asiatiska länderna har förskjutits mot ett sortiment som omfattar tyngre plagg.

Importörerna menar däremot att det under kvotatiden har funnits ett latent handelstryck på de reglerade asiatiska länderna och under senare år i synnerhet på Kina. Importen av de senast avreglerade varorna har dock ännu inte hunnit anpassa sig till de nya förhållandena. Det tar tid att lägga om

inköpen, i synnerhet från Europa till Asien. Det beror delvis på att varje byte av leverantör innebär ett risktagande som bör värderas före bytet.

Således har det handelsomfördelningstryck som funnits på de tidigare reglerade varorna inte hunnit tillgodoses fullt ut efter avregleringen.

Importen har ökat väsentligt ifrån lågprislandet Kina som efter avregleringen har gått om både Portugal och Hong Kong som största exportör till Sverige. Portugal är numer den näst största, och Hong Kong den tredje största, exportören till Sverige. Indien har den sjunde största tekoexporten till Sverige.

Importförändringen från Portugal av samtlig konfektion (-13 %) motsvarar den för varorna i tabell 6.1 (-16 %). Vi kan således konstatera att importen från Portugal har minskat rejält avseende de varor som före avregleringen hade ett skydd av de svenska regleringarna. Importen ifrån frihandelsländerna fick ett skydd i och med att den konkurrerande importen av dessa varor ifrån Asien var begränsad, vilket innebar att bl.a. Portugal fick ett ökat exportutrymme till Sverige. Den procentuella importförändringen är dock något mindre för samtlig import, emedan denna också innehåller tidigare avreglerade varor såsom skjortor. För dessa varor var frihandelsländerna redan före avregleringen utsatta för ett reellt konkurrenstryck eftersom de inte fick någon konstlad konkurrensfördel av kvoterna.

En annan mycket intressant utveckling efter avregleringen är den ökade importen ifrån Central- och Östeuropa på 75 %. Många av importörerna menar att det är just dessa länder som tillsammans med Kina kommer att dominera världsproduktionen av tekovaror framöver. Efter de central- och östeuropeiska staternas påbörjade omvandling till marknadsekonomi, har många västeuropeiska tekoföretag lagt ut stora delar av sin tillverkning till dessa länder för lönsömnad. Svenska företag har till stor del använt sig av Baltikum för lönsömnad, medan västländerna på den europeiska kontinenten framför allt har använt sig av centraleuropeiska länder. Samtidigt har EFTA- och EG-länderna ingått frihandelsavtal med flera av dessa länder. Avtalen innehåller dock ofta vissa begränsningar vad gäller tekohandel. Uppgången för Central- och Östeuropa innebär en samtidig tillbakagång för de sydeuropeiska länderna, vilka sannolikt kommer att gå tillbaka som tekoproducenter i takt med att de utvecklas som industrinationer. Det är således troligt att stora delar av den svenska importen kommer att flytta ifrån Asien och Sydeuropa till Central- och Östeuropa.

Den totala importen från alla länder med tidigare reglerad export har ökat med 37 %, vilket är en avsevärd ökning jämfört med tidigare tillåtna ök-

ningstakter. Importen ifrån alla de tidigare reglerade länderna uppgår i dag till ca 50 % av den totala svenska konfektionsimporten i ton räknat. Före avregleringen uppgick importen ifrån dessa till ca 44 %.

Sammanfattningsvis har den totala importen av konfektion ifrån länder med tidigare reglerad export ökat avsevärt efter avregleringen.

6.4 Förändring av importpriser och marginaler

Kvoternas direkta effekt är att de begränsar importen. En indirekt effekt av begränsningen är att inköpspriset för de begränsade varorna ökar för att en ny jämvikt skall etableras mellan det nya knappare utbudet och den oförändrade efterfrågan. Avvecklingen av kvoterna leder till att knappheten på de begränsade varorna upphör, vilket resulterar i en prissänkande effekt för de avreglerade varorna. Den prissänkande effekten leder till ett lägre relativpris för de avreglerade varorna i förhållande till de oreglerade varorna. För att analysera prisutvecklingen använder vi oss liksom tidigare av data för de tre asiatiska länderna Kina, Hong Kong och Indien respektive för frihandelslandet Portugal. Som framgår ovan utgör importvolymen ifrån dessa tre asiatiska länder nästan två tredjedelar av importen ifrån de tidigare reglerade länderna, importvolymen från frihandelslandet Portugal utgör nästan en tredjedel av importen från EG. Varukorgen utgörs, liksom tidigare, av blusar, byxor och jackor, vilka för de asiatiska länderna avreglerades den 31 juli 1991. Skjortor, som har avreglerats långt tidigare, är dock inte med. Mätningarna har gjorts utifrån inköpsfakturer för perioden augusti-september 1991 och 1992. Eftersom mätningarna utgår ifrån fakturer har det inte funnits någon möjlighet att göra några närmare hänsynstaganden till produktutförande eller kvalitet, t.ex. materialförändringar har dock beaktats.

De inköp som har gjorts i lokala valutor har omräknats till svenska kronor efter då aktuell kurs. Kursrelationen mellan de lokala valutorna och svenska kronor har inte ändrats nämnvärt. Utöver de lokala valutorna har en liten del av handeln skett i US-dollar. US-dollar har gentemot många valutor försvagats mellan de undersökta tidsperioderna. I de undersökta transaktionerna har US-dollar endast använts i en liten omfattning och då som ett intermediärt betalningsmedel. Mot denna bakgrund bedömer Konkurrensverket att valutakursförändringar endast har haft en marginell inverkan på inköpspriserna. Därmed har inte någon metod utarbetats för att beakta kursförändringar.

Beräkningarna visar att prisutvecklingen för den avreglerade importen har varit $7,9 \pm 10,3$ procentenheter lägre än för frihandelsimporten.

Importpriserna för de avreglerade varorna har enligt beräkningarna sjunkit med $5,0 \% \pm 6,0$ samtidigt som priserna på frihandelsimporten har ökat med $2,9 \% \pm 7,4$ vilket alltså ger en prisutvecklingsdifferens på 7,9 procentenheter. Förändringarna och differensen ligger dock inom den statistiska felmarginalen.

Beräkningarna för prisutvecklingen i importledet stämmer emellertid väl överens med beräkningarna för prisutvecklingen i butiksledet. I vilken utsträckning de enligt beräkningarna lägre importpriserna för de avreglerade varorna slår igenom i butiks/konsumentledet, beror helt och hållet på importörernas och detaljhandels marginaler. Förändringarna av butikspriserna på den avreglerade importen beror alltså dels på förändringar av importpriser, dels på marginalerna. För att marginalerna inte skall öka, så skall det råda en perfekt konkurrens och en sådan råder endast i teorin. För att importprissänkningar över huvudtaget inte skall slå igenom i butiksledet krävs en fullständigt imperfekt konkurrens. I konfektionsbranschen råder det i praktiken en hög konkurrens, vilket visas i kapitel 6.1.2. ovan. Det är dock troligt att marginalerna ökar något och därmed slår inte importprissänkningar igenom fullt ut i butiksledet.

För att mäta marginalförändringarna har data samlats in för samma länder och varor som i importprismätningen ovan. Marginalerna har studerats för företag som är direktimportörer. Därmed är det hela marginalen från import till butiksförsäljning som är utgångspunkten för mätningarna. Eftersom en vara kostar i stort sett lika mycket att sälja oavsett importpris, så är inte förändring av procentpålägget det adekvata måttet för att mäta förändringarna utan i stället kronpålägget. Det kan visas med följande räkneexempel: Anta att ett varas inköpspris är 100 kr och pålägget på denna är 100 kr, då är det procentuella pålägget 100 % av inköpspriset. Om inköpspriset sänks till 50 kr men kronpålägget bibehålls med 100 kr så ökar det procentuella pålägget till 200 %. Trots det ökade procentuella pålägget så blir resultatet att hela importprissänkningen har kommit konsumenterna till godo eftersom kronpålägget inte har ökat.

För att kunna tolka huruvida importprissförändringar har kommit konsumenterna till godo eller inte, måste således kronpålägget studeras. Förändringen av kronpålägget, som uttrycks i procent, skall inte förväxlas med en förändring av ett procentpålägg uttryckt i procent. Det senare talet redovisas inte.

Beräkningarna visar att påläggen har ökat med 3,4 % $\pm$ 6,6 på den avreglerade importen och med 2 % $\pm$ 7,8 på den oreglerade importen. Differensen i påläggsutvecklingen är obetydlig, 1,4 procentenheter $\pm$ 10,9.

Beräkningarna tyder på att den möjliga prissänkningen för de avreglerade varorna inte har slagit igenom fullt ut i butiksledet, varför den inte heller har kommit konsumenterna helt till godo. Beräkningarna tyder också på att påläggen har ökat något mer för de avreglerade varorna än för de oreglerade varorna.

Det är viktigt att komma ihåg att dessa förändringar och differensen i förändringar inte är statistiskt säkerställda. Det går därmed inte att säkert fastställa att någon av marginalerna har förändrats och inte heller att den ena marginalen har ökat mer än den andra. Sålunda går det inte att säga om något led har tillgodogjort sig delar av vinsten av avregleringen eller inte.

På sikt borde omkostnaderna för försäljning av de tidigare reglerade varorna sjunka till följd av en enklare inköpsprocedur. I dag behöver inte inköparen byta leverantör eller land, vilket de var tvungna att göra före avregleringen om producentens kvot var fylld. Därmed borde det enklare tillvägagångssättet leda till lägre omkostnader och således möjliggöra lägre kronpålägg. Till en början kan dock omkostnaderna öka efter avregleringen, eftersom man försöker hitta nya leverantörer som tidigare inte kunde användas. Hur stor nettoeffekten har varit av dessa två tänkta utvecklingar är svårt att säga.

Många av direktimportörerna menar att det till en början var lockande att öka marginalerna eftersom man ändå kunde sänka butikspriserna. De anser dock att marginalhöjningarna endast var möjliga att genomföra tillfälligt på grund av den hårda konkurrensen i butiksledet. Därför återgår marginalerna successivt till tidigare nivåer enligt importörerna.

De beräkningar som har gjorts tyder alltså på att importpriserna för de avreglerade varorna dels har sjunkit, dels haft en lägre utveckling än för de oreglerade varorna. Beräkningarna tyder vidare på att den största delen av importprissänkningarna har kommit konsumenterna tillgodo, vilket studeras vidare i nästa avsnitt.

6.5 Förändring av konsumentpriser

Avregleringens pris effekter uppstår i importledet. Huruvida dessa slår igenom i butiksledet eller inte, beror på konkurrenssituationen.

Avregleringen kan således till följd av en imperfekt konkurrens ha en stor pris effekt i importledet, utan att helt komma konsumenterna tillgodo. Att avregleringens effekter inte främst skall studeras i butiksledet, betyder inte

att detta led är ointressant, tvärtom. Syftet med avregleringen var ju att den allmänna prisutvecklingen skulle dämpas som en följd av de lägre importpriserna på den avreglerade tekoimporten. Om butikspriserna inte sjunker lika mycket som importpriserna så är det en anledning till att vidtaga konkurrensfrämjande åtgärder, inte till att återreglera. Avregleringen har alltså haft effekt om importpriserna sjunker. Nästa steg är att stärka konkurrensen i återförsäljningsledet för tekovaror så att avregleringen får möjlighet att fylla sitt syfte fullt ut. Konkurrensen anses vara hög inom tekobranschen, men den bör kunna stärkas ytterligare.

Butikspriser har studerats i samtliga län vid två tillfällen. Priser har studerats för samma länder och varor som i fakturamätningen som redovisats i avsnitt 6.4. Butiksmätningen är dock betydligt mer omfattande. Urvalet av butiker är ett sannolikhetsurval, vilket innebär att resultaten för dessa varor är generaliserbara för prisutvecklingen i hela landet.

För att studera prisförändringar kan olika mätmetoder användas. Skillnaderna består i hur väl en metod lyckas beakta förändringar i kvalitet eller produktutförande. Kvalitetsvariabler är bl.a. passform, sömnad och färgåkt-het. Som produktenskaper räknas bl.a. varumärke och material. Konkurrensverket har utarbetat en metod, där långtgående hänsynstagande görs till förändringar i produktutförande. En utförligare beskrivning av denna metod finns återgiven i metodbilagan.

Dessutom har den faktiska prisutvecklingen studerats. Den därvid uppmätta prisutvecklingen inkluderar prisändringar till följd av förändringar i produktenskaper, sortiment och kvalitet. De två metoderna överensstämmer i övrigt.

Resultaten som visas i tabell 6.4. nedan visar den faktiska prisutvecklingen. Det är denna metod som främst går att jämföra med den metod som har använts vid beräkningarna av importpris- och marginalutvecklingen.

Tabell 6.4 Förändring av butikspriser mellan höst/vinterkollektionerna 1991 och 1992¹ för blusar, byxor och jackor.

Import från	Butiksprisförändring	Felmarginal ²
Kina, Hong Kong, Indien ³	-2,0 %	±2,6
Portugal, ej reglerad	5,2 %	±3,3
Differens	7,2	±4,2

1) December 1991 och september 1992, mätning av ordinarie priser inte reapriser.

2) 95 % konfidensintervall.

3) Avreglerad import 1991-07-31.

Källa: Konkurrensverket

Beräkningarna visar en faktisk prissänkning med 2 % för de avreglerade varorna, samtidigt som butikspriserna för de oreglerade varorna från

Portugal har ökat med 5,2 %. **Enligt beräkningarna har utvecklingen av konsumentpriserna för de undersökta avreglerade varorna varit 7,2 procentenheter lägre än för de oreglerade varorna från Portugal.**

Det är intressant att notera att de redovisade förändringarna av de avreglerade varornas importpriser och pålägg, trots att dessa inte var statistiskt säkerställda, är analoga med förändringen av butikspriserna. Beräkningarna visade en kronpåläggsökning på 3,4 %. Givet de gjorda beräkningarna är det logiskt att den reella sänkningen på 2 % i butiksledet är lägre än sänkningen i importledet på 5 %.

SCB:s KPI-tal visar att för samma period som i tabell 6.4, dvs. december 1991-september 1992, har priserna i konsumentledet stigit med 3,6 % för kläder totalt. Mätningen omfattar således både avreglerade och tidigare oreglerade varor. Det är intressant att se att KPI-talet stämmer väl överens med beräkningarna i tabell 6.4. KPI bör nämligen ligga närmare de oreglerade varornas prisökningstal (5,2 %) än de avreglerade varornas (-2 %), eftersom KPI-urvalet till större del består av oreglerade än av avreglerade varor. KPI-talet påverkas dock till stor del av realisationer, till skillnad mot de tal som Konkurrensverket har räknat fram, vilka alla utgår ifrån ordinarie priser.

Resultaten vid användandet av Konkurrensverkets metod att studera prisförändringarna med beaktande av produktutförande, men inte kvalitetsförändringar, redovisas nedan. Metoden förklarar ca 75 % av prisvariationen mellan mätningen av höst/vinterkollektionen 1991 och 1992. Förutsättningarna vid användandet av denna metod är i övrigt desamma som tidigare.

Med denna metod visar beräkningarna en prisförändring för de undersökta avreglerade varorna på 2,7 % $\pm$ 2,5 och för den oreglerade importen från Portugal en prisförändring på 5,0 % $\pm$ 3,7. Enligt beräkningarna har konsumentprisutvecklingen varit 2,3 $\pm$ 4,2 procentenheter lägre för de avreglerade varorna än för de oreglerade varorna från Portugal. Sålunda tyder även beräkningar med denna metod på att konsumentpriserna för den oreglerade importen från Portugal har ökat mer än vad konsumentpriserna har gjort för den avreglerade importen. Differensen för prisutvecklingen ligger dock inom den statistiska felmarginalen. Det innebär att resultatet av denna metod inte medger några statistiskt säkerställda slutsatser om prisutvecklingsdifferensen.

Sammanfattningsvis kan således konstateras att, om produkt- och kvalitetsförändringar inte beaktas så visar beräkningarna att konsumentprisutvecklingen för de undersökta avreglerade varorna är ca 7 procentenheter lägre än för de oreglerade varorna. Denna beräkning visar således den fak-

tiska prisutvecklingen för det sortiment konsumenterna verkligen finner i butikerna. Om produktförändringar beaktas, så tyder beräkningarna på att konsumentprisutvecklingen för de undersökta avreglerade varorna är ca 2 procentenheter lägre än för de oreglerade varorna.

En jämförelse mellan resultaten av de båda beräkningsmetoderna visar att en del av den uppmätta prisutvecklingskillnaden på 7 % kan hänföras till ändrade produkttegenskaper och sortimentförändringar. Detta skulle kunna tolkas som att konsumenterna efter avregleringen har fått en större valfrihet både vad gäller prisnivå och produktutförande, framför allt av varor med ett enklare produktutförande.

6.6 Kvantifiering av avregleringens effekter

Konkurrensverket har, utifrån beräkningarna där inte eventuella förändringar i produktutförande eller kvalitet beaktas, gjort ett räkneexempel på uppnådda avregleringseffekter under ett år. Räkneexemplet är sålunda ett försök till kvantifiering av de faktiska besparingarna för konsumenterna av den avreglerade importen. Beräkningarna bygger på givna antaganden. Ett av antagandena gäller priseffekter till följd av handelsomfördelningarna. För att göra ett sådant antagande krävs information om butiksprisnivån för varor med olika ursprung. Konkurrensverket har därvidlag använt sig av butiksprisinformation framtagen av SPK under åren 1980-1992. Butikspriserna visar vad olika klädesvaror med olika ursprung har kostat vid de olika mätillfällena. Konkurrensverket har räknat ut ett genomsnittligt pris för varor med västeuropeiskt respektive asiatiskt ursprung, dvs. för de två största områdena för tekoexport till Sverige. För att få fram en prisnivå för de två områdena har först de asiatiska varornas prisnivå indexerats till 100. För att få fram prisnivån för västeuropeisk konfektion har de olika prisuppgifterna för området under den ovanstående perioden summerats och därefter har ett ovägt genomsnitt räknats fram. Det har inte funnits tillgång till underlag att räkna fram ett vägt genomsnitt, dvs. att ta hänsyn till mängden varor från respektive land vid de olika mätillfällena. Vidare gäller dessa prisuppgifter den faktiska prisnivån, dvs. de är inte rensade för kvalitet eller produktutförande, på grund av avsaknad av sådana uppgifter. Resultatet av beräkningarna för prisnivåskillnader visar att de västeuropeiska varorna har varit ungefär en halv gång dyrare i butiksledet än vad de asiatiska varorna har varit. Rimligheten i antagandet om prisnivåskillnad styrks av bedömningar av Sveriges Textilhandlareförbund och Textilimportörerna.

Av den svenska tekoimporten reexporteras ca 8 %. Importen som säljs i Sverige utgör den s.k. nettoimporten. Det är nettoimporten som har legat till grund för nedanstående beräkningar eftersom det är denna som är adekvat.

Vidare görs också ett antagande om prisutvecklingen för all import ifrån de länder vars export blivit avreglerad. Utgångspunkten är de beräkningar som visas i tabell 6.4, vilka indikerar att prisutvecklingen för avreglerade varor har varit ca 7 procentenheter lägre än för de oreglerade varorna. Generaliseringen av prisutvecklingsdifferensen utgår från prisutvecklingen för de, vad gäller export till Sverige, tre största länderna med nu avreglerad tekoexport, respektive det land som hade störst oreglerad tekoexport. När denna prisutvecklingskillnad generaliseras att gälla för all avreglerad import, så inkluderas även sådana varor, från länder med nu avreglerad export, som aldrig varit reglerade samt sådana varor som redan tidigare avreglerats. Att sådana varor som tidigare har avreglerats medräknas, innebär att priset effekten av dessa avregleringar kan antas bli medräknad. Det antas inte var något större problem att varor som aldrig har varit reglerade medräknas, ehuru regleringarna oftast har haft en prishöjande effekt generellt. Osäkerheten i generaliseringen av prisutvecklingsdifferensen ligger snarare i att de antagna 7 procentenheterna är en beräkning med en felmarginal. Efter räkneexemplet ges dock alternativa beräkningar.

Besparingar av avregleringen

Avregleringen har resulterat i flera effekter:

- handelsomfördelning till fördel för ökad lågprisimport,
- prissänkning på de avreglerade varorna som en följd av ökad konkurrens, borttagande av kvotahandlingen och optimal produktionsinriktning samt
- ökat utbud och ökat konkurrenstryck i såväl export- som importledet, vilket innebär en allmän press på priserna.

Vi vet att:

- klädkonsumtionen 1991 uppgick till ca 41 mdkr,
- av dessa utgjorde konfektionen från länder med reglerad export ca 13 mdkr,
- efter avregleringen motsvarar denna konfektion ca 17 mdkr av de 41 mdkr, andelen är omräknad att gälla för 1991 års totalkonsumtion

Vi antar att:

- utan beaktande av kvalitets- och produktförändringar, är konfektionen från de tidigare reglerade länderna ungefär en tredjedel billigare än konfektionen från de länder vars andel man har övertagit.

- samtliga varor från länder med tidigare reglerad export har, analogt med resultaten i tabell 6.4, ca 7 procentenheters lägre prisutveckling än varor från de oreglerade länderna. Därmed kan eventuella pris effekter av tidigare partiella avregleringar anses vara medräknade.

Beräkningarna utifrån givna antaganden, visar att:

- handelsomfördelningen motsvarar en besparing på ca 1,3 mdkr och
- den lägre prisutvecklingen på de avreglerade varorna motsvarar en besparing på ca 1,2 mdkr.

Eftersom beräkningarna ovan endast gäller konfektion och inte omfattar textilier, så tillkommer även avregleringsbesparingar av dessa. Därutöver tillkommer den allmänna prisdämpningen på teko varor från alla länder, till följd av det ökade konkurrenstrycket. Utifrån ekonomisk teori och teko branschens kunskaper så antas den allmänna prisdämpningen, på längre sikt, vara den främsta pris effekten av avregleringen. Det finns dock inte underlag att separera denna effekt från andra pris effekter och därmed studera dess omfattning. Dessutom antas den allmänna pris effekten ha en längre tidseftersläpning än t.ex. den specifika pris effekten för de avreglerade varorna. En beräkning skulle således förutsätta att merparten av effekten diskonterades. Om det antas att den allmänna prisdämpningen på ett år är så låg som 1 procentenhet, så ger bara denna avregleringseffekt en besparing på drygt 0,4 mdkr. Med dessa två tillägg kan besparingarna beräknas uppgå till ca 3 mdkr.

Enligt Konkurrensverkets beräkningar uppskattas avregleringen under ett år ha inneburit besparingar för de svenska konsumenterna på ca 3 mdkr. De framtida besparingseffekterna av avregleringen är dock inte inräknade. Dessutom är inte alla eventuella besparingseffekter av de tidigare partiella avregleringarna inräknade.

Handelsomfördelningseffekten är en sådan eventuell besparingseffekt av de tidigare avregleringarna som inte är inräknad. En eventuell prisdämpande effekt på konkurrerande varor till de tidigare avreglerade varorna, är heller inte medräknad. Däremot antas den prisdämpande effekten på de tidigare avreglerade varorna vara medräknad i exemplet ovan.

I räkneexemplet används för prisutvecklingsdifferensen beräkningen på 7 procentenheter. Om man räknar med fel marginalens hela intervall, så skulle prisutvecklingsdifferensen mellan avreglerade och oreglerade varor ligga mellan ca 3 och 11 procentenheter. Givet att prisutvecklingsdifferensen gäller alla varor så skulle besparingen för de avreglerade varorna ligga mel-

lan ca 0,5 och 1,9 mdkr, att jämföra med 1,2 mdkr i exemplet. Den totala besparingen skulle då ligga på ca 2-4 mdkr.

Om beräkningen utifrån Konkurrensverkets metod att beakta produktförändringar används, dvs. den som visar en prisutvecklingsdifferens på drygt 2 procentenheter, så blir denna besparing till följd av avregleringen ca 0,4 mdkr, och den totala besparingen drygt 2 mdkr.

Sammanfattningsvis så tyder beräkningarna, oberoende av metodval, på att avregleringen under ett år har inneburit besparingar för konsumenterna på ca 2-4 mdkr.

Vidare kan konstateras att SCB:s mätning av konsumentprisutvecklingen, KPI, för helåret 1992 visar en prissänkning på 2,5 % för kläder. KPI omfattar prisutvecklingen för såväl oregrerade som avreglerade varor och inkluderar reapriser. I KPI-mätningen beaktas till viss del sortiment- och produktförändringar.

Konkurrensverkets och SCB:s mätningar av prisutvecklingen är inte direkt jämförbara. De avser bl.a. olika tidsperioder, olika urval, samt beaktar i varierad utsträckning sortiment- och produktförändringar.

Totalt var inflationstakten, enligt KPI, 1,9 % för 1992. I detta tal ingår prisutvecklingen för kläder som en delpost. Prissänkningen på kläder är enligt SCB en av de främsta orsakerna till den låga inflationstakten.

Avregleringen synes sålunda ha bidragit till en lägre inflationstakt.

6.7 Sammanfattande slutsatser

Avregleringen har inneburit en ökad konkurrens i framför allt producent/exportledet. Även på importsidan har konkurrensen ökat något, men inte lika markant som i exportledet.

Det friare utbudet har inneburit att det för importörerna tidigare förekommande problemet med att få köpa valfritt sortiment har upphört. Kvaliteten kan inte sägas ha förändrats nämnvärt från de tillverkare som även tidigare anlitas. Enligt importörerna har däremot som en direkt, men förmodat övergående, effekt av avregleringen en del varor med lägre kvalitet köpts in från nya tillverkare. Tillsammans med prismätningarna tyder detta på att konsumenterna har fått en större valfrihet. Framför allt förefaller utbudet av billigare varor med enklare produktutförande ha ökat.

Den avsedda effekten av kvoter är att omfördela handeln från lågprisländerna till förmån för den egna produktionen, vilket får den indirekta effekten att även frihandelsländerna gynnas. Därför är det naturligt att den tydligaste effekten av avregleringen är just handelsomfördelningseffekten. Avregleringen har inneburit att importen har ökat markant ifrån de tidigare

reglerade länderna sammantaget och framför allt ifrån Kina. Importen har även ökat ifrån de tidigare reglerade statshandelsländerna i Central/Östeuropa. Den framtida importen förväntas just att huvudsakligen komma ifrån Central/Östeuropa och Kina. Ökningarna från dessa länder har skett på bekostnad av frihandelsimporten.

I samband med att utbudet ökar sjunker importpriserna. Att utbudet har ökat just ifrån lågprisländerna förstärker denna effekt ytterligare.

Huruvida de lägre importpriserna slår igenom i butiksledet eller inte, beror på konkurrenssituationen i butiksledet. I praktiken är konkurrensen hög. Det innebär att en väsentlig del av importprissänkningen slår igenom i konsumentledet.

Konkurrensverkets beräkningar tyder på importprissänkningar för de undersökta avreglerade varorna. Beräkningarna tyder samtidigt på att marginalerna i handelsleden har ökat något.

Beräkningarna som inte beaktar utförande eller kvalitetsskillnader tyder på att konsumentpriserna har sjunkit för de undersökta avreglerade varorna och stigit för de oreglerade varorna. Att konsumentpriserna har ökat mer för de oreglerade än för de avreglerade varorna är statistiskt säkerställt. De beräkningar som har gjorts då produktförändringar beaktas, tyder även dessa på att konsumentpriserna har ökat mer för de oreglerade än för de avreglerade varorna. Resultatet av dessa beräkningar är dock inte statistiskt säkerställt.

Utifrån skillnader mellan de faktiska prisförändringarna och prisetförändringar till följd av handelsomfördelningarna, har beräkningar gjorts där avregleringen av tekoimporten uppskattas ha inneburit besparingar för konsumenterna på ca 3 mdkr under ett år.

Beräkningar med alternativa antaganden om prisutvecklingen har också gjorts. Dessa tyder på att avregleringen under ett år har inneburit besparingar på ca 2-4 mdkr.

Prissänkningen på kläder är, enligt SCB, en av de främsta orsakerna till den låga inflationstakten år 1992. Avregleringen synes sålunda ha bidragit till en lägre inflationstakt.

Slutsatsen blir att Konkurrensverkets beräkningar, vilka styrks av SCB:s mätningar, tyder på att avregleringen har uppfyllt sitt syfte, vilket var att bidra till en dämpning av prisutvecklingen.

Inom EG är tekoimporten fortfarande reglerad. Mot bakgrund av ovanstående positiva effekter av avregleringen vore det beklagligt om ett svenskt EG-medlemskap skulle innebära en återreglerad tekoimport. En

återreglering skulle innebära att lågprisimporten begränsas, vilket i sin tur skulle innebära ett minskat konkurrenstryck och ökade priser. Vidare skulle följden bli en minskad valfrihet för konsumenterna.

REFERENSER

Käll- och litteraturförteckning

Ahnlid A. och Vedovato C., "Frihandel eller protektionism? GATT och det multilaterala handelssystemet", Ekonomisk Debatt 4/89, Nationalekonomiska föreningen, Stockholm 1989.

Bengtsson C. och Hammarström N., "Does the apparel quota allocation in Taiwan affect the efficiency of domestic producers?", Nationalekonomiska institutionen, Stockholms Universitet, Stockholm 1992.

Bengtsson C.; Eng S. och Metell K., "Handel och tillväxt, Handelshinders effekt på u-länders exportmöjligheter", Nationalekonomiska institutionen; Stockholms Universitet, Stockholm 1991.

Caves R. E.; Frankel J. A. and Jones R. W., World Trade and Payments, 5th edition, Scott, Foresman and Company, Glenview, Illinois 1990.

Dohlman E., "Sweden and the multifibre arrangement: the impact of import protection on the Swedish clothing market", Textilimportörerna, Stockholm 1984.

Hagström P., "Mål och medel i svensk tekopolitik - en översikt", Utredningssekretariatet, Kommerskollegium, Stockholm 1984.

Hamilton C. B., "Voluntary export restraints on Asia: Tariff equivalents, rents and trade barrier formation", Seminar paper No. 276, Institute for international economic studies, University of Stockholm, Stockholm 1984.

Hamilton C. B., "Kejsarens nya kläder i tekopolitiken", Skandinaviska Enskilda Bankens kvartalstidskrift 4/84, Stockholm 1984.

Hamilton C. B., "Economic Aspects of Voluntary Export Restraints", in Current issues in international trade - theory and policy, David Greenway (editor), MacMillan Publishers Ltd, London 1985.

Kallin M., "Tekopolitiken, Bakgrunden till importavregleringsbeslutet", Statsvetenskapliga institutionen, Stockholms Universitet, Stockholm 1990.

Kallin M., "Tekokvoter, Teoretiska och empiriska effekter", Nationalekonomiska institutionen, Uppsala Universitet, Stockholm 1992.

Kommerskollegium, "Erfarenheter av handelspolitiken på tekoområdet", Kommerskollegium, Stockholm 1992.

Kommerskollegium 1992:4, Konsekvenser för svensk tekoindustri vid ett EG-medlemskap, Norstedts Tryckeri AB, Stockholm 1992.

Krugman P. R. and Obstfeld M., International Economics, Scott, Foresman and Company, Glenview, Illinois 1988.

Lundberg L., Internationell handel och industristruktur, Upplaga 3:4, Stockholm 1986.

NUTEK 1991:11, TEKÖ 91, "Bedömning av tekoindustrins utveckling 1991-92", Närings- och teknikutvecklingsverket, Stockholm 1991

Palm G., Världshandeln, 2:a upplagan, SNS förlag, Kristianstad 1988.

Proposition, 1988/89:47.

SIND 1991:3, VÄGVAL TEKÖ, Svensk tekoindustri på 1990-talet, Statens Industriverk, Stockholm 1991.

SPK:s rapportserie R 1989:14, "Avreglerad import - priseffekt på skjortor", Statens pris- och konkurrensverk, Stockholm 1989.

SPKs utredningsserie 1988:4, "Tekopolitikens effekter - för konsumenter och producenter", Statens pris- och kartellnämnd, Stockholm 1988.

SPKs bokserie 1991:7, Konsumentvaror - Branschbeskrivningar, Statens pris- och konkurrensverk, Göteborg 1991.

Trela I. and Whalley J., "Unraveling the Threads of the MFA", in Textiles Trade and the Developing Countries, A World Bank Publication, Hamilton, C. B. (editor), Washington DC 1990.

Intervjuer

Adolfsson Irene, affärsområdeschef kläder Ellos, 1992-10-27

Bengtsson Magnus, verkställande direktör Oscar Jacobsson AB,
1992-11-11

Borgström Nils-Åke, inköpschef KF Handel AB, 1992-10-15

Cele Sven, verkställande direktör Tekoindustrierna, 1992

Ellström Nils, chefredaktör Habit, 1992

Exner Frank, affärsområdeschef kläder Åhlens, 1992-10-21

Felixon Max, inköpschef Hennes & Mauritz, 1992-10-05

Frankenius Paul, inköpsdirektör JC, 1992-10-28

Gustafsson Lennart, verkställande direktör, Hellenic Trading AB,
1992-09-30

Hagberg Claes, verkställande direktör JC, 1992-10-28

Palmås Bo, inköpschef KappAhl, 1992-11-04

Schyman Lars, Fashion Trade AB, 1992-09-21

Sendowski Josef, inköpschef Gulins, 1992-10-26

Stenlund Dan, verkställande direktör Mister/Desam administration,
1992-10-02

Thambert Anders, vice verkställande direktör Indiska Magasinet AB,
1992-09-21

Weyler Åke, verkställande direktör Sveriges Textilhandlareförbund respektive Textilimportörerna, 1992 och januari 1993

Förkortningar och ordförklaringar

EES	Europeiska Ekonomiska Samarbetsområdet, avtalet mellan EFTA- och EG-länderna. EES är inte en tullunion, utan ett frihandelsområde. Avtalet förväntas att träda i kraft den 1 juli 1993.
EFTA	European Free Trade Association. Den europeiska frihandelssammanslutningen bestående av Finland, Island, Liechtenstein, Norge, Schweiz, Sverige och Österrike.
EG	De Europeiska Gemenskaperna: Europeiska Ekonomiska Gemenskapen, EEG; Europeiska Kol- och Stålgemenskapen, EKSG och Europeiska atomenergigemenskapen, Euratom. Medlemsländer: Belgien; Danmark; Grekland; Frankrike; Irland; Italien; Luxemburg; Nederländerna; Portugal; Spanien; Storbritannien och Tyskland. EG är en tullunion.
Frihandelsområde	Sammanslutning av två eller flera länder som inbördes avskaffat tullar och andra handelsrestriktioner på merparten av handeln mellan länderna. Gentemot länder utanför frihandelsområdet har varje medlemsland egen handelspolitik, inklusive egna tulltariffer. EFTA är ett frihandelsområde, till skillnad mot EG.
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade, allmänna tull- och handelsavtalet. Avtalet är ett multilateralt handelsavtal som syftar till en liberalisering av världshandeln. I dag har 106 länder undertecknat avtalet.
GSP	Generalized System of Preferences, tullpreferenssystem till förmån för u-länder. Normalt är tekovaror undantagna.
Marknadsstörande import	Enligt artikel XIX i GATT, kan ett land under vissa omständigheter få ingripa mot marknadsstörande import. Om importen är av en sådan omfattning att den hotar att skada inhemska industri får importlandet temporärt upphäva ingångna GATT-förpliktelser. Åtgärden, som ofta består av en kvantitativ restriktion, får inte tillämpas selektivt . Den skall tillämpas globalt, dvs. den skall gälla all import.
MFA	Multi Fibre Arrangement, Multifiberavtalet. Den fullständiga ordalydelsen är: the Arrangement Regarding International Trade in Textiles. Det mest omfattande multilaterala tilläggsavtalet till GATT. Att det är utformat som ett tilläggsavtal beror på att det bryter mot de allmänna GATT-reglerna. Avtalet bryter både mot MGN-principen och mot artikel XIX, eftersom det är ett selektivt begränsningsavtal.
MGN-principen	Mest Gynnad Nations-principen. Grundläggande princip i GATT som innebär att varje förmån, frihet eller rättighet som någon avtalsslutande part medger för någon vara härrörande från eller destinerad till något annat land, omedelbart och ovillkorligt skall medges för vara av samma slag, härrörande från eller destinerad till alla andra avtalsslutande parter områden.
TEKO	Sammansatt ord för TExtil- och KOnfektion, där den senare motsvarar beklädnadsvaror exklusive skor. I utredningen avses med teko både textil- och konfektion, inklusive fibrer och trikså.

Tullunion	Sammanlutning av två eller flera stater som inbördes avskaffat tullar och andra handelshinder, men som tillämpar en gemensam tulltariff mot importen från utomstående länder. EG är en tullunion till skillnad mot EFTA.
Uruguay-rundan	Tull och handelsförhandling inom GATT, som inleddes 1986 i Punta del Este, Uruguay. Förhandlingarna har ännu inte avslutats. Däremot är det förhandlingsområde som gäller MFA avklarat, med det resultatet att avtalet skall upphöra 2002-12-31 (med anledning av att GATT-förhandlingarna fördröjs kommer troligen avvecklingen tidigast att ske år 2004). Förhandlingsområdet är dock avhängigt det slutgiltiga avtalet.

REGERINGSBESLUT 2
1991-09-12 1748/91

~~Statens Pris- och Konkurrensverk~~
1991-9-20
Dnr. nr 678/91
Sägsl. 3 | Doss. 12

Statens pris- och konkurrensverk
Box 70496
107 26 Stockholm

KONKURRENSVERKE
1992-07-02
Dnr 33/92 Doss. 23
Avd./Byrå/Funkt. 1:2
Aktbil.

Uppdrag att utreda pris- och konkurrens effekter av borttagandet av vissa importbegränsningar för textil- och konfektionsvaror

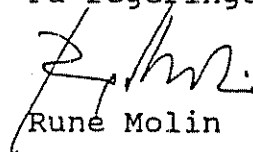
Regeringen uppdrar åt statens pris- och konkurrensverk att utreda pris- och konkurrens effekter av borttagandet av vissa importbegränsningar för textil- och konfektionsvaror.

./.
För uppdraget skall gälla de riktlinjer som anges i bifogade inom industridepartementet utarbetade promemoria. Utredningsarbetet skall genomföras i samråd med närings- och teknikutvecklingsverket och kommerskollegium.

Uppdraget skall redovisas senast den 15 december 1992.

För uppdraget får disponeras högst 750 000 kr. från det under tolfte huvudtiteln upptagna anslaget A 3. Utredningar m.m.

På regeringens vägnar

Rune Molin

Annelie Mannertorn

Kopia till

utrikesdepartementet
finansdepartementet/BA
civildepartementet
FK ADM/R (2)
kommerskollegium
närings- och teknikutvecklingsverket
näringsfrihetsombudsmannen
konsumentverket
Beklädnadsarbetarnas förbund
Textilrådet/konfektionsindustriföreningen
Svenska tekoindustriföreningen
Från Riksdag och Departement

Statens Pris- och Konkurrensverk	
1991-9-20	
Är.nr	678/91
Landt.	3
Doss.	12

Bilaga till
REGERINGSBESLUT
1991-09-12 nr 2

Utredning av pris- och konkurrenseffekter av borttagandet av vissa importbegränsningar för textil- och konfektionsvaror

Bakgrund

Importen av tekovaror, främst beklädnadsvaror, från vissa lågprisländer har tidigare varit begränsad, bl.a. med stöd av det s.k. multifiberavtalet. Riksdagen ställde sig hösten 1988 (prop. 1988/89:47, FiU 10, rskr. 94) bakom regeringens avisering om ett upphävande av nämnda begränsningar. Härvid konstaterades att importrestriktioner leder till högre konsumentpriser och kan åsamka samhällsekonomiska nettoförluster. En avreglering skulle därför gynna konsumenterna och bidra till en dämpning av prisökningarna i samhället. Vidare anfördes att avregleringen skulle kunna få positiva effekter för tekoindustrin i utvecklingsländerna. Enligt regeringens beslut den 7 mars 1991 om uppsägning av textilbegränsningsavtal m.m. upphävdes samtliga kvarvarande importrestriktioner avseende tekovaror vid utgången av juli månad 1991.

Statens pris- och konkurrensverk har till uppgift att följa prisutveckling och konkurrensförhållanden på sådana marknader som är av stor betydelse för konsumenterna, där konkurrensen inte är effektiv eller som är eller har varit föremål för avreglering.

Regeringen har i beslut den 13 juni 1991 givit närings- och teknikutvecklingsverket (NUTEK) i uppdrag följa utvecklingen av den svenska tekoindustrin och därvid bl.a. kartlägga hur en avveckling av importbegränsningarna påverkar produktionen och industrins struktur inom landet.

Uppdraget

Borttagandet av importbegränsningarna för tekovaror bör följas upp genom en kartläggning av vilka effekter som uppkommit vad gäller prisutveckling och konkurrens på de aktuella marknaderna. Utgångspunkten bör härvid vara att belysa effekter på prisutvecklingen i olika försäljningsled och därmed också konkurrenssituationen i såväl importör- som detaljhandelsledet. I detta innefattas även en kartläggning av eventuella struktureffek-

ter inom handelsleden. Vidare bör handelsomfördelade effekter belysas. Vid analysen bör ägnas särskild uppmärksamhet åt prisseffekterna i konsumtionsledet.

Kartläggningen bör genomföras på en relativt detaljerad nivå för att belysa förändringar på olika delmarknader och produktområden och därvid också i största möjliga utsträckning beakta eventuella kvalitetsförändringar.

Begränsningsarrangemang 1991-07-31

Bilaterala begränsningar (19 st)

MFA-avtal (14 st):

Filippinerna
Hong Kong
Indien
Indonesien
Jugoslavien
Kina
Macao
Malaysia
Malta
Pakistan
Singapore
Thailand
Sri lanka
Sydkorea

Statshandelsländer, icke MFA-avtal (5 st):

Bulgarien
Polen
Rumänien
Tjeckoslovakien
Ungern

Unilaterala begränsningar (6 st)

Statshandelsländer, utan avtal (5 st):

Albanien
Mongoliet
Nordkorea
Sovjetunionen
Vietnam

Utan avtalsmöjlighet:

Taiwan

TEXTILE RESTRICTIONS

Begränsningar på TEK0-området 1991-07-31

Grp	Articles	State Trading countries	Philippines	Hong Kong	India	Indonesia	Malaysia	Malta	China	Pakistan	Rep Korea	Singapore	Sri Lanka	Taiwan	Thailand	Yugoslavia	Fibres:			
																	3	1	1	
1	Stockings etc	X		X		X	X		X		X	X		X			1	1	1	
2	Shirts	X							X					X				1	1	1
3	Hight garments	X		X		X					X			X				1	1	1
4	Underwear, knitted	X		X		X	X		X		X	X		X				1	1	1
5	Sweaters etc	X	X	X		X	X		X	X	X	X		X				1	1	1
6c,d	Jackets etc	X	X	X		X	X		X	X	X	X		X				1	1	1
7	Suits etc																			
8	Trousers	X		X		X	X		X		X	X		X				1	1	1
9	Dresses, skirts etc	X		X		X	X		X	X	X	X		X				1	1	1
10	Blouses	X		X		X	X		X	X	X	X		X				1	1	1
11a	Track suits																			
11b	Bathing suits	X																		
11c	Shorts																			
12	Blankets																			
13	Bed linen	X		X			X		X	X				X				1	1	1
14	Towels																			
16	Corset																			
17	Brassières	X		X			X				X			X				1	1	1
18	Table linen	X																		
19b	Curtains etc	X																		
20	Sails																			
A	Protective and work clothing etc	X		X					X		X			X						
B	Sets	X		X					X		X			X						
C	Waistcoats	X		X										X						
D	Other clothing (d, f--i)	X		X										X						

- 1) Wool, cotton, man-made fibres, or blends thereof, in which any or all of those fibres in combination represent either the chief value of the fibres or 50 per cent or more by weight (of 17 per cent or more by weight of wool).
- 2) Cotton or blends thereof, in which cotton represents at least 50 per cent either of the chief value of the fibres or 50 per cent or more by weight.
- 3) All kinds of fibres.

De sydostasiatiska länderna

Brunei
Filippinerna
Hong Kong
Indonesien
Kampuchea
Kina
Laos
Macao
Malaysia
Mongoliet
Myanmar (Burma)
Nordkorea
Singapore
Sydkorea
Taiwan
Thailand
Vietnam
Östra Timor

Källa: SCB

Metodpromemoria

1 Utredningens syfte

Enligt regeringsuppdraget är syftet att utreda pris- och konkurrens effekter av importavregleringen av tekovaror. Utredningen syftar vidare till att utreda eventuella struktureffekter inom handelsleden och att belysa handelsomfördelningseffekter.

2 Undersökningens omfattning

Utredningen baseras bl.a. på två prismätningar som SPK genomfört samt en specialbearbetning av SCB:s tullstatistik. Denna bilaga avser endast dessa tre undersökningar. Undersökningarna avser att mäta förändringen av konsumentpriserna i butiksledet, förändringen av importpriserna och kronpålägg respektive procentpålägg i inköpsledet samt handelsomfördelningar. Av resursskäl har samtliga dessa tre delundersökningar begränsats till att omfatta tre alternativt fyra plaggrupper. Avgörande för val av plaggrupper och länder har varit stor volym samt hög kvotuppfyllnad vid import från Asien. Av de fyra länderna är Portugal ett jämförelseland som i praktiken inte har haft några handelshinder med Sverige sedan 1986. Delundersökningarna beskrivs i avsnitt 3, 4 och 5.

3 Butiksledet

För att mäta prisförändringen i butiksledet har uppgifter samlats in om plagg från ett statistiskt urval av butiker. Dessa uppgifter beskriver plaggens egenskaper i olika avseenden. Avsikten var att mäta prisförändringen från 1991 till 1992 med hänsyn tagen till de sortiments- och produktskillnader som fanns mellan mättillfällena.

3.1 Undersökningspopulationer

Undersökningen har av resursskäl begränsats vad gäller tidpunkter, länder, plagg och försäljningsställen.

3.1.1 Tidpunkter

Avregleringen antas inte omedelbart ha gett någon mätbar effekt på prisnivåer, produktutförande, kvaliteter eller inköpta kvantiteter ute i den svenska detaljhandeln. Orsaken är att det normalt tar 6-12 månader från beställning hos utländsk tillverkare till dess att varorna levererats till de svenska företagen och de svenska butikerna. De svenska myndigheterna hade visserligen öppet aviserat att importrestriktionerna skulle tas bort den sista juli 1991, men utredningen förutsätter att tillverkarna och leverantörerna i de berörda länderna inte påverkats i sin hantering av kvoterna före den sista juli.

Under förutsättning att ovanstående påståenden är sanna kunde en "föremätning" göras så sent som i början av december 1991, dvs. nästan fem månader efter avregleringen. "Efter-mätningen" gjordes i september 1992. Orsaken till att denna inte gjordes i december var att resultaten skulle vara färdiganalyserade för avrapportering den 15 december 1992. Strävan har dock varit att "efter-mätningen" skulle ske så nära december som möjligt.

3.1.2 Länder och plagg

Statistik avseende import i värde samt kvotuppfyllnad för 16 länder och 19 plaggtyper 1990 har sammanställts och analyserats. Avsikten har varit att välja ut ett begränsat antal länder och plagg för att koncentrera datainsamlingen och analysen till dessa.

Kvotuppfyllnad i procent anger hur stor del av den fastställda importkvoten som är uppfylld. Endast i några fall var denna kvot 100 % för ett år.

Hong Kong, Kina och Indien hade såväl stor export till Sverige som relativt hög kvotuppfyllnad. Dessa länder har därför valts bland de reglerade länderna. Portugal som totalt hade den största tekoexporten till Sverige, har valts som jämförelseland.

För långbyxor var kvotuppfyllande cirka 100 % för de tre reglerade länderna. Blusar från Hong Kong hade också 100 % kvotuppfyllnad medan importen från Kina var liten enligt förstudien. Jackor hade 93 respektive 99 % kvotuppfyllnad i Hong Kong och Kina. Dessa tre plagg har valts att studeras i föreliggande analys. Tröjor hade såväl stor volym som hög kvotuppfyllnad i de tre länderna, men svårigheterna att mäta skillnader i produktutförande har bedömts som stora.

3.1.3 Försäljningsställen

Undersökningen omfattar samtliga beklädnadsbutiker, varuhus och stormarknader. I undersökningen ingår ej sporthandeln samt försäljning av kläder i andra branscher som t.ex. i postorderhandeln, livsmedelsbutiker och på bensinstationer.

3.2 Urvalsram för försäljningsställen

Undersökningsobjektet är butik, och med butik avses i ramen och urvalet den lokal som adressen anger. Med butik avses i fortsättningen även varuhus och stormarknader.

SPK:s butiksregister har använts som urvalsram. Registret hade i den föreliggande versionen betydande undertäckning beroende av att någon uppdatering inte genomförts sedan våren 1988. I samband med en annan utredning avseende beklädnadsbutiker uppdaterades butiksregistret inom ett sannolikhetsurval av kommuner under hösten 1991. De butiker som därvid nyregistrerades, dvs. butiker på adress där det tidigare inte fanns någon beklädnadsbutik, utgör ett sannolikhetsurval av butiker från det ursprungliga butiksregistrets undertäckning. Fel på grund av undertäckning har därmed eliminerats.

3.3 Stratifiering

Urvalsramarna, butiksregistret respektive de nystartade butikerna i undertäckningen, har delats in i 40 grupper, s.k. strata. Stratifieringen har syftat till att hålla kontroll över antalet butiker per företag i urvalet samt att anpassa urvalsstorlekar till kapaciteten hos länsstyrelsernas priskontor respektive SPK:s fältenhet.

I undersökningens andra etapp, som genomfördes hösten 1992, utfördes uppgiftsinhämtandet av länsstyrelserna respektive omställningsmyndigheten för NO och SPK.

För varje butik i urvalsramen har ett storleksmått beräknats. För de flesta butiker är detta mått antal sysselsatta, räknat i helårsverken, enligt SPK:s butiksregister. För de större företagen har kända omsättningsuppgifter och marknadsandelar utnyttjats för att på företags- och stratumnivå erhålla ett bättre storleksmått. Storleksmålet har använts för att göra en så bra fördelning av den totala urvalsstorleken som möjligt samt vid sammanvägning av butikernas prisindexar.

3.4 Urval av butiker

Urvalet består av 173 butiker. Generellt har pps-urval tillämpats, dvs. urval med sannolikheter proportionella mot ett storleksmått för respektive butik. Vidare har urvalssannolikheterna justerats med hänsyn till reseavståndet. Inom företag med enhetlig prissättning (bedömning från statistikenhetens sida) har medvetna urval av butiker gjorts, dvs. utan eller med begränsat utnyttjande av slumpmässighet. Vid mätningen har dessutom ett mindre antal butiker inom ett företag, bytts ut mot andra butiker inom företaget när det

funnits goda skäl att anta att prissättningen varit enhetlig och resekostnaderna kunnat sänkas.

3.5 Mätning

Första mätningen genomfördes veckorna 49 och 50 1991, med några få undantag vilka mättes senare. Andra mätningen genomfördes veckorna 40 och 41 1992. I butikerna insamlades uppgifter om praktiskt taget samtliga blusar, byxor och jackor från Indien, Hong Kong, Kina samt Portugal. Åtta blankettyper användes, där prisuppgifter och en rad s.k. produkttegenskaper samlades in. Vid analysen har ordinarie priser använts. I mätningen beaktas således inte kvalitetsvariabler såsom passform, sömnad och färgåktighet. Denna av Konkurrensverket utarbetade metod, beaktar således endast produktförändringar, inte kvalitetsförändringar. Produktvariablerna presenteras nedan för respektive plaggrupp.

Dam/flickblus

Tillverkningsland, typ av blus (dam/flick), varumärke, material, färg (en- eller flerfärgad), mönsterpassning, ärmlängd, ärmslut, typ av knäppning, knappar, krage, fickor, axelvaddar, utsmyckning.

Byxor

Tillverkningsland, varumärke, typ av byxa (dam, barn, herr eller jeans), material, tygstruktur, typ av linning, foder, frontveck, typ av gylf, antal fickor, typ av fickor, mönster, mönsterpassning, byxbenets avslutning, foder, hållor för bälte, skärp.

Jackor

Tillverkningsland, varumärke, typ av jacka (dam, barn, herr) material, stoppning, jackans längd, typ av knäppning, typ av dragkedja, krage, skinn detaljer, antal och typ av ytterfickor.

3.6 Beräkningar

Två metoder har använts för att skatta prisförändringen mellan 1991 och 1992. Den ena metoden rensar för prisskillnader som beror på förändringar av produkttegenskaper hos plaggen mellan åren. Resultatet av denna metod kan tolkas som skillnaden i pris mellan de två åren för ett visst givet sortiment av plagg med givna produkttegenskaper. (Det sortiment av blusar, jackor och byxor som fanns i butikerna i december 1991.)

Den andra metoden skattar den faktiska prisförändringen mellan åren. Denna metod tar inte hänsyn till skillnader i produkttegenskaper mellan åren. Resultatet av denna metod kan tolkas som skillnaden i pris mellan det sorti-

ment av blusar, jackor och byxor som fanns i butikerna i december 1991 och det sortiment av blusar, jackor och byxor som fanns i butikerna i september/oktober 1992.

Nedan följer en beskrivning av hur beräkningarna av prisförändringen med hänsyn tagen till produkttegenskaper, har gått till. Beräkningen av faktisk prisförändring har skett på motsvarande sätt men de olika produkttegenskaperna har inte beaktats.

Indexar för förändringen av de ordinarie priserna från december 1991 till september/oktober 1992 för olika plaggtypen och länder har under bearbetningen beräknats enligt nedan.

Byxor Jackor Damblusar

Indien

Hong Kong

Kina

Portugal

De asiatiska länderna har sedan vägts samman liksom de tre plaggrupperna.

Ett sampling-statistiskt synsätt har lagts på analysen och den statistiska kvalitetsredovisningen, vilket inte är helt vanligt i indexsammanhang. Vid analysen har index av både Laspeyre's och Paasche's typ beräknats. Dessa har gett ungefär samma resultat vilket är en indikation på att värderingen av olika produkttegenskaper var densamma 1992 som 1991. I utredningen presenteras en index av Laspeyre's typ, bl.a. beroende på att konsumentprisindex, KPI, är en Laspeyre's index.

Regressionsmodeller har utnyttjats för att ta hänsyn till de skillnader i plaggen som har uppmätts mellan de två mätningarna 1991 och 1992. Utnyttjande av modeller innebär att SPK tagit ställning till hur sambandet mellan pris och plaggegenskaper matematiskt skulle kunna uttryckas medan insamlade data har använts för att skatta priset för olika detaljer i plaggen. Modellen förenklar verkligheten bl.a. eftersom kvalitetsegenskaper som passform, sömnad och färgäkthet m.m. inte har kunnat mätas och följaktligen inte ingår i modellen. Om modellen är korrekt i den meningen att den, visserligen förenklat men ändå utan skevhet, beskriver verkligheten så är möjligheten att med noggrannhet och relevans beskriva prisförändringen med beaktande av produktskillnader god.

Den typ av modell som har använts är multiplikativ och som förklaringsvariabler har endast s.k. dummyvariabler använts (variabler som endast an-

tar värdena 0 eller 1). Modellen kan formuleras på följande sätt för t.ex. pris-
set på damlångbyxor (P):

P=d0	1.0 om Portugal	1.0 om 100 % bomull	1.0 om vävt tyg		
d1	Indien	d4	100 % ull	d9	manchester
d2	Hong Kong	d5	bomull/syntet	d10	trikå
d3	Kina	d6	ull/syntet		
		d7	>50 % lin		
		d8	annat		

I detta exempel ingår endast tre egenskaper; land, material och tygstruktur, dessa representeras av 10 dummyvariabler. Tolkningen av ovanstående modell är att jämfört med byxor från Portugal av 100 % bomull i vanligt vävt tyg är motsvarande plagg från Indien i genomsnitt faktorn d1 multiplicerad med genomsnittspriset för Portugal. Kvoten d10/d9 är prisrelationen mellan trikå och manchester i genomsnitt för samtliga byxor. Modellen beskriver prissättningen vid en tidpunkt. Koefficienterna (d1-d10 i detta fall) skattas för det ena året och kan tolkas som "värderingar" av de produkttegenskaper man utnyttjar i modellen. Dessa koefficienter appliceras sedan på det sortiment som fanns i respektive butik i syfte att korrigera medelpriset per butik med hänsyn till de produktförändringar som skett mellan åren.

De modeller som använts i analysen har bestått av 5-15 produkttegenskaper och därmed 20-50 dummyvariabler. Modellerna har kunnat förklara drygt 75 % av variationen i priset.

En index har beräknats per butik som kvoten av genomsnittliga priset 1992 justerat för produktförändringar och genomsnittliga priset 1991. Butiksindexarna har sedan vägts samman till stratumnivå och därefter till totalt för plaggrupp och land.

Indexar har även beräknats utan att hänsyn tagits till eventuella produktskillnader mellan åren.

3.7 Statistisk kvalitet

I praktiskt taget alla undersökningar finns en rad typer av fel i resultaten. Dessa feltyper är i allmänhet svåra att kvantifiera. Nedan beskrivs de olika felkällorna samt deras förmodade effekt på resultaten.

Relevans

Förutsättningen för att avregleringens effekt på prisnivåerna skall kunna mätas är att före- och eftermätningarna verkligen mäter förhållandena före

resp. efter det att avregleringens effekter fullt ut fått genomslag. Det är här osäkert i vilken grad så är fallet.

Undersökningens avgränsningar i alla avseenden bör beaktas vid analysen av uppmätta prisförändringar och dessas generaliserbarhet.

Det faktum att mättidpunkterna inte avser samma kalendermånad de båda åren, bör noteras när det gäller mätningen av faktiska prisförändringar. Detta kan leda till skevheter i jämförelsen på grund av att sortimentet kan skilja sig åt mellan dessa båda perioder. Det är t.ex. möjligt att det tyngre vintersortimentet som finns i december inte finns i samma utsträckning i september/oktober. Andelen kvarvarande sommarplagg i butikerna torde dessutom vara större i september/oktober än i december.

Beräkningarna är utförda med ordinarie priser. Detta är en förutsättning för att kunna analysera skillnader mellan december och september/oktober eftersom realisationernas andelar varierar från månad till månad.

Täckningsfel

Med täckningsfel avses under- respektive övertäckning i urvalsramen. Övertäckning uppstår då urvalsramen innehåller objekt som ej tillhör undersökningspopulationen. Övertäckningen är inget stort problem eftersom dessa objekt kan identifieras i urvalet och därmed utgå ur urvalet. I butiksundersökningen var övertäckningen 5,2 %.

I undersökningen förmodas undertäckningen vara stor i SPK:s butiksregister på grund av butiker har tillkommit sedan 1988. Urvalet har därför kompletterats med ett urval av kommuner där man undersökt samtliga nytillkomna (sedan 1988) butiker. Undertäckningsfelet kan därigenom anses som eliminerat.

Bortfall

Bortfallet i urvalet var 2,9 %. För dessa butiker har inga uppgifter kunnat inhämtas. Bortfallsfelet bedöms här som litet.

Vid datainsamling uppstår också bortfall då vissa uppgifter om ett plagg ej kunnat inhämtas, s.k. partiellt bortfall. I vissa fall saknas t.ex. ursprungsmärkning, varumärke, m.m. Dessa plagg har ej kunnat användas i analysen. Effekterna av detta bortfall bedöms vara marginell.

Mätfel

Mätfel uppstår då man på ett felaktigt sätt mäter den företeelse man avser att studera. I denna undersökning består mätinstrumenten av blanketter med ett antal pris- och produktuppgifter som personal från SPK:s fältenhet och länsstyrelsernas priskontor skulle notera. Denna personal har mångårig vana vid prismätningar av kläder. I utredningens andra etapp fanns den aktuella personalen att tillgå på omställningsmyndigheten för NO och SPK samt på länsstyrelserna. Även om det i denna undersökning förekommer ett antal nya variabler så bedöms mätnoggrannheten som hög.

Information om butikernas marknadsandelar avseende plaggrupper från de avreglerade länderna i Asien saknas. Det har alltså inte varit möjligt att ge helt relevanta vägningstal till butikerna vid sammanvägning av indexerna. Informationen som låg till grund för urvalsdragningen, dvs. antal helårsverken, har i stället utnyttjats.

Bearbetningsfel

Vid stansning av inkomna blanketter kan fel uppstå. Dessa går i allmänhet att upptäcka genom rimlighetskontroller. Vid bearbetningarna har olika dataprogram körts för att upptäcka logiska fel och orimliga värden.

Urvalsfel

Urvalsfelet är slumpmässigt och redovisas här med ett 95-procentigt konfidensintervall, den s.k. felmarginalen. Innebörden av detta är att i 100 slumpmässiga urval skulle ca 95 beräknade konfidensintervall täcka det sanna värdet. Urvalsfel är den enda feltyp vars effekt har uppskattats. Urvalsfel bedöms här ha den största effekten på resultaten.

4 Inköpsledet

För att mäta förändringen av importpriser samt förändring av pålägg har ett icke-slumpmässigt urval av 15 företag gjorts. Dessa står för ungefär hälften av importvärdet på kläder. Hos dessa företag har data samlats in från samt-

liga inköpsfakturer avseende de plaggrupper och länder som ingår i undersökningen. Avsikten var att mäta förändringen mellan 1991 och 1992. Även denna undersökning är begränsad vad gäller tidpunkter, länder och plagg. Länder och plaggrupper är definierade på samma sätt som i butiksundersökningen.

4.1 Tidpunkter

"Före-mätningen" avser inköpsfakturer daterade augusti-september 1991. Beställningar hos tillverkarna torde för dessa leveranser ha gjorts ca 6 månader tidigare. "Efter-mätningen" avser motsvarande månader under 1992.

4.2 Urval av företag och inköpsfakturer

Urval av företag har gjorts medvetet, dvs. icke-slumpmässigt. Detta huvudsakligen på grund av begränsade resurser för uppgiftsinhämtande. Undersökningen består av de 15 största importföretagen med försäljningsställen ute i landet. Hos dessa företag har samtliga inköpsfakturer avseende de två angivna månaderna för blusar, byxor och jackor från Hong Kong, Kina, Indien samt Portugal undersökts.

4.3 Mätning

"Före-mätningen" gjordes vintern 1991/92. "Efter-mätningen" genomfördes veckorna 43-45 1992. En blankett användes för att samla in uppgifter om inköpspris, rabatter, hemtagningskostnader, valuta, m m. Även här har några produkttegenskaper samlats in. Mätningen av utförande begränsades till variablerna material (andel ull, bomull etc.), typ av byxa och foder i jacka.

4.4 Beräkningar

Indexar över förändringen av inköpspris, kronpålägg samt procentuella pålägg har beräknats. Vid beräkningarna har inköpspriserna räknats om till svensk valuta. Rabatter har frångämts och hemtagningskostnader lagts till. Även här har tekniken med regressionsanalys tillämpats. Modellen är dock inte lika utförlig som den som har använts i butiksundersökningen. Ingen beräkning av s.k. faktiska priser, d.v.s. helt utan hänsyn till produkttegenskaper, har utförts.

4.5 Statistisk kvalitet

Relevans

Man bör notera att urvalet av de 15 företagen är subjektivt, vilket innebär att resultaten i princip endast gäller de företag som ingår i urvalet.

För att eventuella skillnader mellan de undersökta asiatiska länderna och Portugal i pris- och pålägsförändring skall kunna tillskrivas avregleringen

bör effekter av förändringar i växelkurser, sortiment produktutförande och kvalitet beaktas.

Bortfall

Samtliga företag har kunnat undersökas. Vissa fakturor innehöll dock ofullständiga uppgifter varför dessa har fått utgå ur undersökningen.

Bortfallsfelet kan dock betraktas som negligerbart.

Bearbetningsfel

Även här har dataprogram körts för att upptäcka logiska fel och orimliga värden.

Urvalsfel

Ett urvalsfel har skattats genom att betrakta fakturaperioden som ett urval i tiden. Urvalsfelet presenteras som ett 95-procentigt konfidensintervall.

5 Handelsomfördelningar

För att mäta handelsomfördelningar har en specialbeställning gjorts från SCB:s tullstatistik. Tullstatistik över blusar, byxor, jackor och skjortor från Indien, Hong Kong, Kina samt Portugal har analyserats. Detta för att få en överensstämmelse med övriga delundersökningar. Portugal och skjortor utgör jämförelsegrupper. Januari - juli 1991 och 1992 har valts som tidsperioder, där 1991 avser "före-mätning" och 1992 "efter-mätning".

SCB:s tullstatistik är en totalundersökning som omfattar samtlig registrerad import av tekovaror. Denna statistik beaktar på intet sätt olikheter i sortiment, produktutförande eller kvalitet. Denna statistik räknar volymer i antal eller ton oavsett plaggtyper.